

แผนการใช้ที่ดินตำบลภูเหล็ก อำเภอบ้านไผ่ จังหวัดขอนแก่น

สถานีพัฒนาที่ดินขอนแก่น สำนักงานพัฒนาที่ดินเขต 5
กรมพัฒนาที่ดิน กระทรวงเกษตรและสหกรณ์
กันยายน 2567

แผนการใช้ที่ดินตำบลภูเหล็ก อำเภอบ้านไผ่ จังหวัดขอนแก่น

สถานีพัฒนาที่ดินขอนแก่น สำนักงานพัฒนาที่ดินเขต 5
กรมพัฒนาที่ดิน กระทรวงเกษตรและสหกรณ์

คำนำ

การจัดทำแผนการใช้ที่ดินดำเนินการตามรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พ.ศ. 2560 มาตรา 72 (1) ที่ได้บัญญัติให้มีการวางแผนการใช้ที่ดินให้เหมาะสมกับศักยภาพของที่ดินตามหลักการพัฒนาอย่างยั่งยืน โดยแผนการใช้ที่ดินตำบลภูเหล็ก อำเภอบ้านไผ่ จังหวัดขอนแก่น ได้นำแนวคิดของ “องค์การอาหารและการเกษตรแห่งสหประชาชาติ (Food and Agriculture Organization of the United Nations: FAO) และ โครงการสิ่งแวดล้อมแห่งสหประชาชาติ (United Nations Environment Programme: UNEP) มาปรับใช้คือความเหมาะสมทางกายภาพ ความเหมาะสมทางเศรษฐกิจ การยอมรับจากสังคม การสร้างความยั่งยืนให้สิ่งแวดล้อม และเสนอทางเลือกการใช้ที่ดิน ร่วมกับวิธีการที่จำเป็นอื่น ๆ เช่น กระบวนการมีส่วนร่วมของชุมชน (Participatory Rural Appraisal: PRA) การประเมินคุณภาพที่ดิน เป็นต้น

สถานีพัฒนาที่ดินขอนแก่น สำนักงานพัฒนาที่ดินเขต 5 ร่วมกับกองนโยบายและแผนการใช้ที่ดิน ในการดำเนินงานวางแผนการใช้ที่ดินระดับตำบล โดยพิจารณาภาพรวมของสภาพปัญหาในด้านต่าง ๆ ทั้งด้านกายภาพ เศรษฐกิจ และสังคม วิเคราะห์และสังเคราะห์ข้อมูลนำไปสู่การวางแผนการใช้ที่ดินที่สอดคล้องกับศักยภาพของพื้นที่ โดยผ่านกระบวนการมีส่วนร่วมของชุมชน (PRA) ในการระบุปัญหา ความต้องการของเกษตรกรและผู้มีส่วนได้ส่วนเสีย ทั้งนี้ สผด. ได้จัดทำแผนกิจกรรม/โครงการเพื่อขับเคลื่อนแผนการใช้ที่ดินให้เป็นรูปธรรมเพื่อให้เกษตรกรมีคุณภาพชีวิตที่ดีขึ้น มีการใช้ที่ดินอย่างถูกต้องเหมาะสม รักษาสภาพแวดล้อมและอนุรักษ์ทรัพยากรในชุมชนให้เกิดความยั่งยืนต่อไป

สถานีพัฒนาที่ดินขอนแก่น

กันยายน 2567

สารบัญ

	หน้า
คำนำ	ก
สารบัญ	ข
สารบัญตาราง	ง
สารบัญรูป	จ
บทที่ 1 บทนำ	
1.1 ความสำคัญของการวางแผนการใช้ที่ดิน	1-1
1.2 หลักการและเหตุผล	1-1
1.3 วัตถุประสงค์	1-1
1.4 ระยะเวลาและสถานที่ดำเนินงาน	1-1
1.5 ขั้นตอนการดำเนินงาน	1-2
1.6 วิสัยทัศน์ของตำบล	1-2
บทที่ 2 ข้อมูลทั่วไป	
2.1 ที่ตั้งและอาณาเขต	2-1
2.2 การแบ่งส่วนการปกครอง	2-3
2.3 สภาพภูมิประเทศ	2-3
2.4 สภาพภูมิอากาศ	2-3
2.5 สภาพการใช้ที่ดินในปัจจุบัน	2-5
2.6 สภาพเศรษฐกิจและสังคม	2-9
บทที่ 3 สถานภาพของทรัพยากรธรรมชาติ	
3.1 ทรัพยากรป่าไม้	3-1
3.2 ทรัพยากรน้ำ	3-1
3.3 ทรัพยากรดิน	3-2
บทที่ 4 กระบวนการมีส่วนร่วมของชุมชน (Participatory Rural Appraisal: PRA)	
4.1 การวิเคราะห์ผลจากการจัดทำกระบวนการมีส่วนร่วมของชุมชน (PRA)	4-1
4.2 ระบบการปลูกพืชในปัจจุบัน	4-5

สารบัญ (ต่อ)

	หน้า
บทที่ 5 การประเมินคุณภาพที่ดิน	
5.1 หลักการประเมินคุณภาพที่ดินด้านกายภาพ	5-1
5.2 พืชเศรษฐกิจที่สำคัญของตำบล	5-2
5.3 ระดับความเหมาะสมของที่ดิน	5-2
บทที่ 6 แผนการใช้ที่ดิน	
6.1 การวิเคราะห์ข้อมูลเพื่อการจัดทำแผนการใช้ที่ดินระดับตำบล	6-1
6.2 เขตการใช้ที่ดิน	6-2
บทที่ 7 การขับเคลื่อนแผนการใช้ที่ดิน	
7.1 ขั้นตอนการดำเนินงาน	7-1
7.2 กิจกรรมที่จะดำเนินการของกรมพัฒนาที่ดิน	7-1
7.3 กิจกรรมที่จะดำเนินงานของหน่วยงานอื่น	7-3
7.4 ความต้องการของชุมชนและองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น	7-4
เอกสารอ้างอิง	อ-1
ภาคผนวก	ผ-1

สารบัญตาราง

ตารางที่		หน้า
2-1	สถิติภูมิอากาศ ณ สถานีตรวจอากาศจังหวัดขอนแก่น/1 (ปี พ.ศ.2536-2565)	2-4
2-2	สภาพการใช้ที่ดิน ตำบลภูเหล็ก อำเภอบ้านไผ่ จังหวัดขอนแก่น	2-6
2-3	จำนวนประชากรและครัวเรือน ตำบลภูเหล็ก อำเภอบ้านไผ่ จังหวัดขอนแก่น ปี 2565	2-9
2-4	จำนวนและสัดส่วนครัวเรือน ตำบลภูเหล็ก อำเภอบ้านไผ่ จังหวัดขอนแก่น ปี 2565	2-10
2-5	รายได้-รายจ่ายเฉลี่ยครัวเรือน ตำบลภูเหล็ก อำเภอบ้านไผ่ จังหวัดขอนแก่น ปี 2565	2-11
3-1	สมบัติดิน ตำบลภูเหล็ก อำเภอบ้านไผ่ จังหวัดขอนแก่น	3-3
5-1	ตัวอย่างการประเมินคุณภาพที่ดินด้านกายภาพของประเภทการใช้ประโยชน์ที่ดิน	5-2
5-2	ชั้นความเหมาะสมทางกายภาพของดิน ตำบลภูเหล็ก อำเภอบ้านไผ่ จังหวัดขอนแก่น	5-3
6-1	เขตการใช้ที่ดิน ตำบลภูเหล็ก อำเภอบ้านไผ่ จังหวัดขอนแก่น	6-5
7-1	กิจกรรมที่จะดำเนินการของกรมพัฒนาที่ดิน	7-7
7-2	กิจกรรมที่จะดำเนินการของหน่วยงานอื่น	7-10
7-3	เป้าหมายการดำเนินงานและงบประมาณ ตำบลภูเหล็ก อำเภอบ้านไผ่ จังหวัดขอนแก่น แผน 5 ปี (พ.ศ. 2566-2570)	7-13

สารบัญญรูป

รูปที่		หน้า
1-1	กรอบการวางแผนการใช้ที่ดินระดับตำบล	1-3
2-1	ที่ตั้งและอาณาเขต ตำบลภูเหล็ก อำเภอบ้านไผ่ จังหวัดขอนแก่น	2-2
2-2	สมดุลของน้ำเพื่อการเกษตร	2-5
2-3	สภาพการใช้ที่ดิน ตำบลภูเหล็ก อำเภอบ้านไผ่ จังหวัดขอนแก่น	2-8
3-1	สมบัติดิน ตำบลภูเหล็ก อำเภอบ้านไผ่ จังหวัดขอนแก่น	3-4
4-1	การวิเคราะห์สถานการณ์โดยระบบ DPSIR ของตำบลภูเหล็ก อำเภอบ้านไผ่ จังหวัดขอนแก่น	4-4
4-2	ระบบการปลูกพืชในปัจจุบัน ตำบลภูเหล็ก อำเภอบ้านไผ่ จังหวัดขอนแก่น	4-6
6-1	เขตการใช้ที่ดิน ตำบลภูเหล็ก อำเภอบ้านไผ่ จังหวัดขอนแก่น	6-7
7-1	การชะล้างพังทลายของดิน ตำบลภูเหล็ก อำเภอบ้านไผ่ จังหวัดขอนแก่น	7-6

บทที่ 1

บทนำ

1.1 ความสำคัญของการวางแผนการใช้ที่ดิน

ตามรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2560 มาตรา 72 รัฐพึงดำเนินการเกี่ยวกับที่ดิน ทรัพยากรน้ำ และพลังงาน ดังต่อไปนี้

(1)วางแผนการใช้ที่ดินของประเทศ ให้เหมาะสมกับสภาพพื้นที่และศักยภาพของที่ดิน ตามหลักการพัฒนาอย่างยั่งยืน

1.2 หลักการและเหตุผล

ปัจจุบันกรมพัฒนาที่ดินได้ดำเนินการวางแผนการใช้ที่ดินระดับประเทศเรียบร้อยแล้ว ซึ่งเป็นการวางกรอบเชิงนโยบายมุ่งเน้นการพัฒนาด้านการเกษตรให้เกิดความสมดุลและยั่งยืนและในขณะเดียวกันต้องอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมควบคู่กับการรักษาคุณค่าทางศิลปวัฒนธรรม แต่ทั้งนี้เพื่อให้เกิดการใช้ประโยชน์ที่ดินในระดับพื้นที่อย่างมีประสิทธิภาพและรักษาฐานการผลิตด้านทรัพยากรธรรมชาติอย่างยั่งยืนตลอดห่วงโซ่อุปทาน แผนการใช้ที่ดินระดับตำบลจึงถูกนำมาใช้เป็นเครื่องมือเพื่อขับเคลื่อนการดำเนินงานดังกล่าว

ทั้งนี้กรมพัฒนาที่ดินได้จัดทำแผนปฏิบัติการการกรมพัฒนาที่ดินระยะ 5 ปี (พ.ศ.2566-2570) เพื่อให้บรรลุตามวิสัยทัศน์ที่กำหนดไว้ “เป็นองค์กรอัจฉริยะทางดิน เพื่อขับเคลื่อนการใช้ที่ดินอย่างเหมาะสม 15 ล้านไร่ ภายในปี 2570” ซึ่งในส่วนของประเด็นในการพัฒนาที่ 2 บริหารจัดการทรัพยากรดินและที่ดินด้วยชุดข้อมูลที่มีมูลค่าสูง (High Value Dataset) ซึ่งมีเป้าหมาย คือ การนำชุดดินที่มีมูลค่าสูงไปใช้ในการบริหารจัดการทางการเกษตร ในส่วนของตัวชี้วัด ซึ่งบริหารจัดการทรัพยากรดินและที่ดินบนพื้นฐานของชุดข้อมูลที่มีมูลค่าสูง ร้อยละ 100 กลยุทธ์ที่ 2 ยุทธศาสตร์แผนการใช้ที่ดินไปสู่การปฏิบัติ ได้กำหนดให้ร้อยละของแผนการใช้ที่ดินระดับตำบลที่จัดทำแล้วเสร็จทั่วประเทศ ภายใน ปี 2570 (ไม่น้อยกว่าร้อยละ 80) เป็นตัวชี้วัดหนึ่งของกลยุทธ์ดังกล่าว

1.3 วัตถุประสงค์

1.3.1 เพื่อรักษาเสถียรภาพของทรัพยากรให้เกิดความสมดุลและยั่งยืนภายใต้การพัฒนาด้านต่าง ๆ ของตำบล

1.3.2 เพื่อให้การใช้ที่ดินมีผลตอบแทนสูงสุดต่อหน่วยเนื้อที่อย่างยั่งยืน

1.3.3 เพื่อให้เกิดการกำหนดแผนงาน โครงการ กิจกรรม ที่สอดคล้องกับแผนการใช้ที่ดินที่กำหนดขึ้น และอยู่บนหลักการของโมเดลเศรษฐกิจ BCG (Bio – Circular – Green Economy: BCG Model)

1.4 ระยะเวลาและสถานที่ดำเนินงาน

1.4.1 ระยะเวลา 1 ตุลาคม 2566–30 กันยายน 2567

1.4.2 สถานที่ จังหวัดขอนแก่น อำเภอบ้านไผ่ ตำบลภูเหล็ก

1.5 ขั้นตอนการดำเนินงาน

1.5.1 รวบรวมข้อมูลปฐมภูมิและทรัพยากร ประกอบด้วย

- 1) ด้านกายภาพ ได้แก่ ทรัพยากรดิน ทรัพยากรน้ำ ทรัพยากรป่าไม้ ภูมิอากาศ สภาพการใช้ที่ดิน เขตป่าไม้ตามกฎหมายและมติคณะรัฐมนตรี
- 2) ด้านเศรษฐกิจและสังคม เช่น การถือครองที่ดิน ลักษณะทางเศรษฐกิจของตำบล จำนวนประชากร เป็นต้น
- 3) ด้านนโยบายและข้อกฎหมายที่เกี่ยวข้อง ได้แก่ ยุทธศาสตร์ แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติฉบับที่ 13 ยุทธศาสตร์ภาค แผนพัฒนากลุ่มจังหวัด แผนพัฒนาจังหวัด แผนพัฒนาการเกษตรและสหกรณ์ แผนพัฒนาท้องถิ่น 4 ปี ขององค์การบริหารส่วนจังหวัด เทศบาลตำบลหรือ องค์การบริหารส่วนตำบล

1.5.2 จัดทำกระบวนการมีส่วนร่วมของชุมชน (Participatory Rural Appraisal : PRA) เพื่อรับฟังความคิดเห็น ประเด็นปัญหา ความต้องการด้านต่าง ๆ ขององค์การปกครองส่วนท้องถิ่นและเกษตรกรในตำบล

1.5.3 ประเมินคุณภาพของที่ดินของพืชเศรษฐกิจหลักและพืชทางเลือกที่มีมูลค่าของตำบล

1.5.4 สังเคราะห์ข้อมูลจากข้อ 1.5.1 ถึง 1.5.3 เพื่อใช้ประกอบการวางแผนการใช้ที่ดิน

1.5.5 กำหนด (ร่าง) แผนการใช้ที่ดินระดับตำบล

1.5.6 รับฟังความคิดเห็นของผู้มีส่วนได้ส่วนเสียต่อ (ร่าง) แผนการใช้ที่ดินที่กำหนดขึ้น

1.5.7 ปรับปรุง (ร่าง) แผนการใช้ที่ดินเพื่อจัดทำแผนการใช้ที่ดินฉบับสมบูรณ์

1.5.8 นำแผนการใช้ที่ดินเข้าสู่คณะทำงานวิชาการของเขตฯ เพื่อตรวจสอบความครบถ้วน/สมบูรณ์ของเนื้อหาและองค์ประกอบ

1.5.9 เผยแพร่แผนการใช้ที่ดินเพื่อนำไปสู่การขับเคลื่อนการดำเนินงาน ประกอบด้วย

1) องค์การปกครองส่วนท้องถิ่น นำแผนการใช้ที่ดินที่จัดทำขึ้นไปประกอบการจัดทำแผนการพัฒนาของตำบล เพื่อนำไปสู่การของบประมาณที่มีความสอดคล้องกับศักยภาพด้านการผลิตและสภาพของทรัพยากรของตำบล

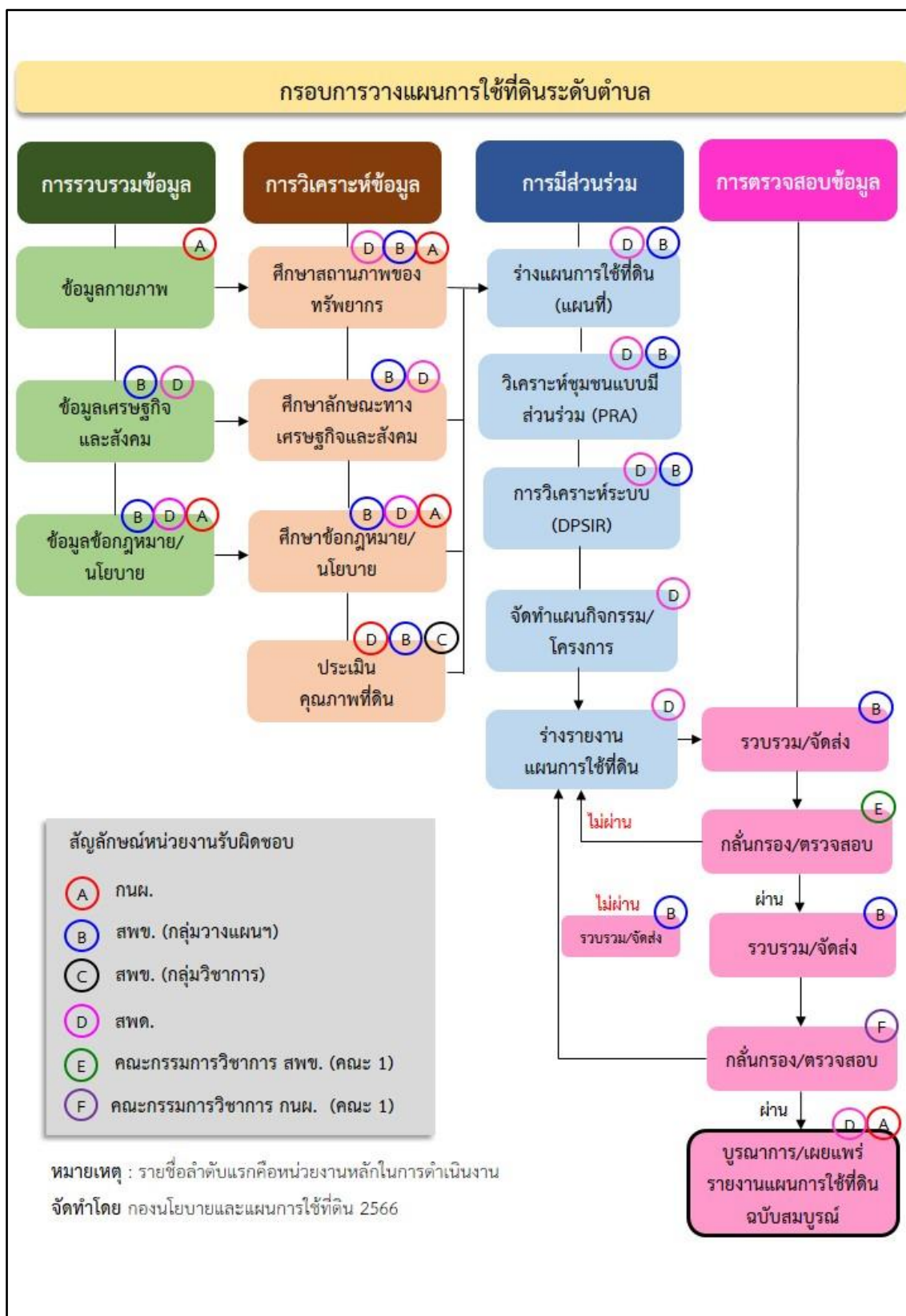
2) กรมพัฒนาที่ดิน โดยสถานีพัฒนาที่ดิน กำหนดแผนงาน/โครงการ/กิจกรรม ที่สอดคล้องกับแผนการใช้ที่ดินที่กำหนดขึ้นในแต่ละเขตและสามารถใช้ประกอบการของบประมาณในพื้นที่อย่างมีประสิทธิภาพและเป็นที่ยอมรับ

3) หน่วยงานราชการอื่น ๆ สามารถใช้เป็นข้อมูลพื้นฐานประกอบแผนงาน/โครงการ/กิจกรรม ที่สอดคล้องกับแผนการใช้ที่ดินที่กำหนดขึ้นในแต่ละเขต

จากขั้นตอนที่กล่าวข้างต้น สามารถจัดทำกรอบการวางแผนการใช้ที่ดินระดับแสดงดังรูปที่ 1-1

1.6 วิสัยทัศน์ของตำบล

“องค์การบริหารส่วนตำบลภูเหล็ก เป็นท้องถิ่นที่มีความเข้มแข็ง ประชาชนมีคุณภาพชีวิตที่ดี มีความสุข มีการพัฒนาในทุก ๆ ด้าน เพื่อความเจริญที่ยั่งยืน” (องค์การบริหารส่วนตำบลภูเหล็ก, 2566)

รูปที่ 1-1 กรอบการวางแผนการใช้ที่ดินระดับตำบล

บทที่ 2

ข้อมูลทั่วไป

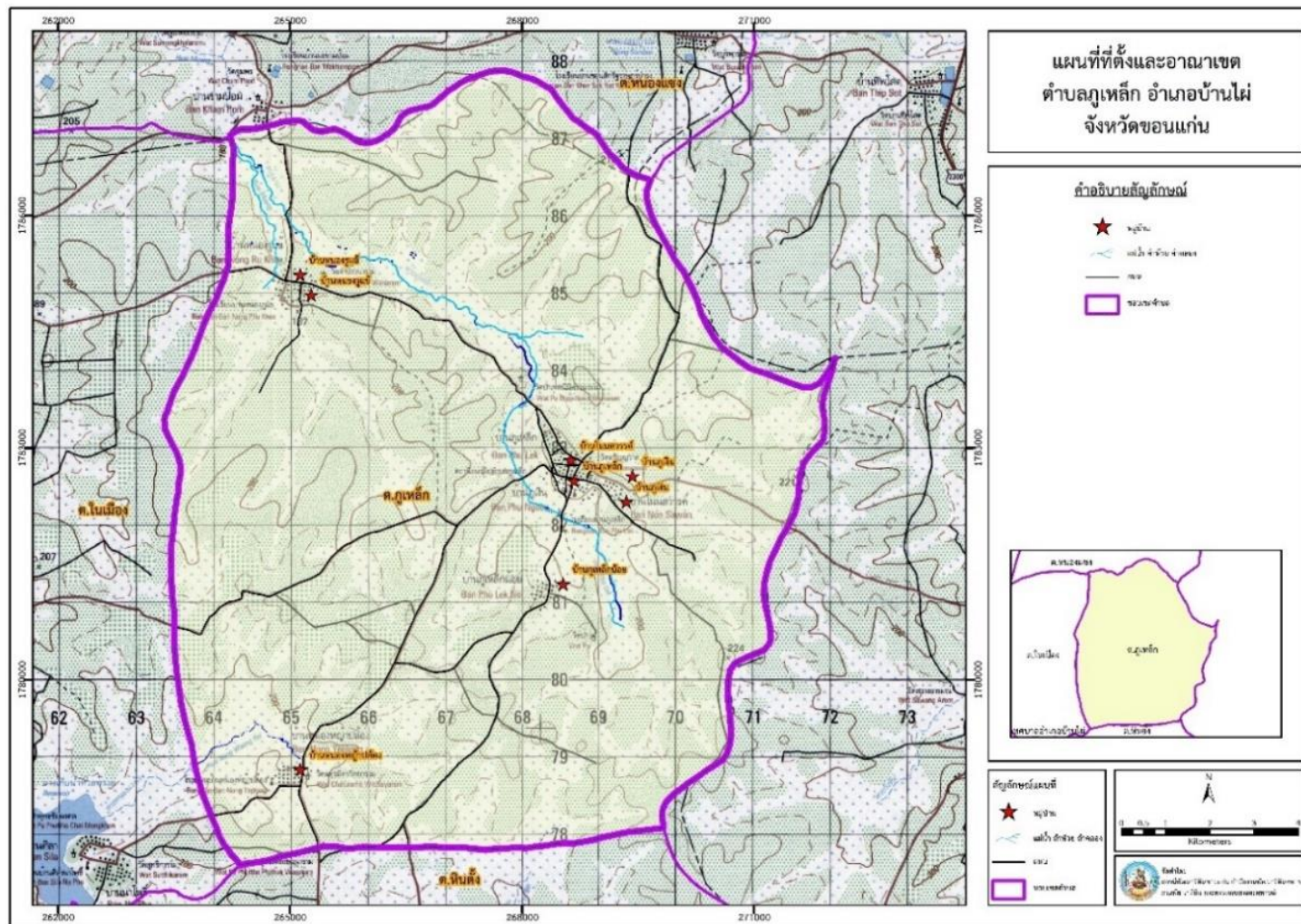
2.1 ที่ตั้งและอาณาเขต

ตำบลภูเหล็ก อำเภอบ้านไผ่ จังหวัดขอนแก่น ตั้งอยู่ทางทิศตะวันออกเฉียงเหนือของอำเภอบ้านไผ่ มีพื้นที่ประมาณ 65.24 ตารางกิโลเมตร หรือ 40,773 ไร่ โดยมีอาณาเขตติดต่อ ดังนี้ (รูปที่ 2-1)

ทิศเหนือ	ติดต่อกับ	ตำบลหนองแซง อำเภอบ้านแฮด จังหวัดขอนแก่น
ทิศใต้	ติดต่อกับ	ตำบลหินตั้ง อำเภอบ้านไผ่ จังหวัดขอนแก่น
ทิศตะวันออก	ติดต่อกับ	ตำบลดอนกลาง อำเภอโกสุมพิสัย ตำบลนาโพธิ์ อำเภอกุดรัง จังหวัดมหาสารคาม
ทิศตะวันตก	ติดต่อกับ	ตำบลในเมือง อำเภอบ้านไผ่ จังหวัดขอนแก่น

แผนการใช้ที่ดินตำบลภูเหล็ก อำเภอบ้านไผ่ จังหวัดขอนแก่น

รูปที่ 2-1 ที่ตั้งและอาณาเขตตำบลภูเหล็ก อำเภอบ้านไผ่ จังหวัดขอนแก่น

2.2 การแบ่งส่วนการปกครอง

ตำบลภูเหล็ก อำเภอบ้านไผ่ จังหวัดขอนแก่น แบ่งส่วนการปกครองออกเป็น 9 หมู่บ้าน ดังนี้

หมู่ที่ 1 บ้านภูเหล็ก	หมู่ที่ 6 บ้านภูเงิน
หมู่ที่ 2 บ้านโนนสวรรค์	หมู่ที่ 7 บ้านภูเงิน
หมู่ที่ 3 บ้านภูเหล็กน้อย	หมู่ที่ 8 บ้านหนองรูแซ่
หมู่ที่ 4 บ้านหนองหญ้าปล้อง	หมู่ที่ 9 บ้านโนนสวรรค์ใหม่
หมู่ที่ 5 บ้านหนองรูแซ่	

2.3 สภาพภูมิประเทศ

ลักษณะพื้นที่ทั่วไปส่วนใหญ่เป็นที่ดอน มีสภาพพื้นที่ราบเรียบถึงค่อนข้างราบเรียบ และลูกคลื่นลอนลาดเล็กน้อย มีคลองธรรมชาติ คลองขุด คลองชลประทานไหลผ่านที่สำคัญ เช่น ห้วยภูเหล็ก ห้วยม่วง ห้วยหนองแวงไร่

2.4 สภาพภูมิอากาศ

จากการศึกษาสถิติภูมิอากาศคาบ 30 ปี (พ.ศ.2537-2566) พบว่า ตำบลภูเหล็ก อำเภอบ้านไผ่ จังหวัดขอนแก่น มีรายละเอียดดังนี้

2.4.1 อุณหภูมิ

มีอุณหภูมิโดยเฉลี่ยทั้งปี 27.1 องศาเซลเซียส อุณหภูมิสูงสุดเฉลี่ย 36.5 องศาเซลเซียส ในเดือนเมษายน และอุณหภูมิต่ำสุดเฉลี่ย 16.8 องศาเซลเซียส ในเดือนมกราคม

2.4.2 ปริมาณน้ำฝน

มีปริมาณน้ำฝนรวมทั้งปี 1,220.2 มิลลิเมตร มีฝนตกประมาณ 110 วัน เดือนที่มีฝนตกมากที่สุด ในเดือนกันยายน มีปริมาณฝน 244.4 มิลลิเมตร และมีฝนตกประมาณ 18 วัน

2.4.3 สมดุลน้ำเพื่อการเกษตร

จากข้อมูลสถิติภูมิอากาศในคาบ 30 ปี (พ.ศ.2537-2566) ณ สถานีตรวจอากาศเกษตร ตำบลท่าพระ อำเภอมะนัง จังหวัดขอนแก่น ได้นำมาวิเคราะห์สมดุลของน้ำเพื่อการเกษตร ซึ่งเป็นการวิเคราะห์หาช่วงฤดูกาลเพาะปลูกพืช ตลอดจนช่วงระยะเวลาที่พืชเสี่ยงต่อการขาดน้ำ ข้อมูลที่นำมาวิเคราะห์ คือ ปริมาณน้ำฝน และศักยภาพการคายระเหยน้ำอ้างอิง (ET_o) ซึ่งคำนวณด้วยโปรแกรม Cropwat for Windows Version 8.0 โดยใช้สมการ Penman-Monteith สามารถสรุปสมดุลของน้ำเพื่อการเกษตรในเขตอาศัยน้ำฝนได้ดังนี้

แผนการใช้ที่ดินตำบลภูเหล็ก อำเภอบ้านไผ่ จังหวัดขอนแก่น

ช่วงที่เหมาะสมต่อการปลูกพืช เป็นช่วงที่ค่าปริมาณน้ำฝนมากกว่าค่า 0.5 การระเหยจากผิวดินและการคายน้ำของพืช เป็นช่วงที่ดินมีความชุ่มชื้นพอเหมาะต่อการเพาะปลูกพืช ซึ่งช่วงนี้เริ่มตั้งแต่ต้นเดือนเมษายนถึงต้นเดือนพฤศจิกายน

ช่วงที่มีน้ำมากเกินไป เป็นช่วงที่ค่าปริมาณน้ำฝนมากกว่าค่าการระเหยจากผิวดินและ การคายน้ำของพืช ซึ่งช่วงนี้เริ่มตั้งแต่ต้นเดือนพฤษภาคมถึงกลางเดือนตุลาคม

ช่วงขาดน้ำ เป็นช่วงฤดูแล้งที่ค่าปริมาณน้ำฝนน้อยกว่าค่า 0.5 การระเหยจากผิวดินและการคายน้ำของพืช ซึ่งพืชอาจเสียหายจากการขาดแคลนน้ำได้ ซึ่งช่วงนี้เริ่มตั้งแต่ต้นเดือนพฤศจิกายน ถึงปลายเดือนมีนาคม (ตารางที่ 2-1 และรูปที่ 2-2)

ตารางที่ 2-1 สถิติภูมิอากาศ คาบ ปี (พ.ศ.2537 – 2566) ของจังหวัดขอนแก่น¹

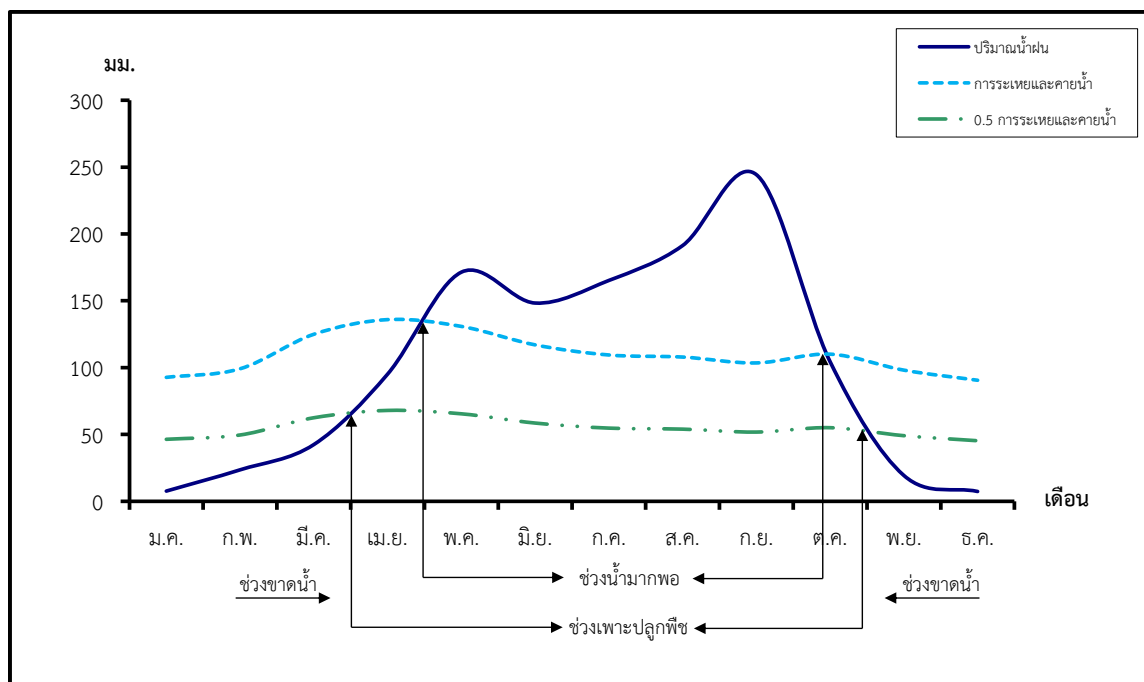
เดือน	อุณหภูมิ (°ซ.)			ความชื้นสัมพัทธ์ (%)	ปริมาณน้ำฝน (มม.)	จำนวนวันที่ฝนตก (วัน)	ศักยภาพการคายระเหยน้ำ ² (มม.)	ปริมาณฝนใช้การ ² (มม.)
	ต่ำสุด	สูงสุด	เฉลี่ย					
ม.ค.	16.8	31.0	23.2	71.0	7.6	1.8	92.7	7.5
ก.พ.	19.1	33.2	25.5	68.0	23.5	3.0	99.1	22.6
มี.ค.	22.5	35.5	28.4	66.0	42.4	5.4	124.9	39.5
เม.ย.	24.5	36.5	29.8	68.0	95.1	7.6	135.9	80.6
พ.ค.	25.0	35.1	29.3	77.0	171.4	14.1	130.8	124.4
มิ.ย.	25.3	34.2	29.1	78.0	148.3	14.3	117.0	113.1
ก.ค.	24.8	33.0	28.3	81.0	165.2	16.0	109.4	121.5
ส.ค.	24.5	32.4	27.8	84.0	191.3	17.4	107.9	132.7
ก.ย.	24.1	32.3	27.5	86.0	244.4	18.4	103.5	148.8
ต.ค.	22.8	32.1	26.9	83.0	104.4	9.1	110.1	87.0
พ.ย.	20.5	32.2	25.7	76.0	19.3	2.7	98.1	18.7
ธ.ค.	17.4	30.8	23.4	72.0	7.3	0.9	90.5	7.2
เฉลี่ย	22.3	33.2	27.1	75.8	-	-	-	-
รวม	-	-	-	-	1,220.2	110.7	1,319.9	903.6

หมายเหตุ : ¹ณ สถานีตรวจอากาศเกษตรอำเภอน้ำพอง จังหวัดขอนแก่น

²เป็นสถานีตรวจอากาศที่ใกล้พื้นที่ตำบลมากที่สุด

³จากการคำนวณโดยโปรแกรม Cropwat for Windows Version 8.0

ที่มา : กรมอุตุนิยมวิทยา (2567)

รูปที่ 2-2 สมดุลของน้ำเพื่อการเกษตร จังหวัดขอนแก่น

2.5 สภาพการใช้ที่ดินปัจจุบัน

สภาพการใช้ที่ดินตำบลภูเหล็ก อำเภอบ้านไผ่ จังหวัดขอนแก่น ซึ่งสำรวจโดยกลุ่มวิเคราะห์สภาพการใช้ที่ดิน (2567) ประกอบด้วยประเภทการใช้ที่ดินต่าง ๆ ดังนี้

2.5.1 พื้นที่ชุมชนและสิ่งปลูกสร้าง มีเนื้อที่ 1,153 ไร่ หรือร้อยละ 2.84 ของเนื้อที่ตำบล

2.5.2 พื้นที่เกษตรกรรมมีเนื้อที่ 36,990 ไร่ หรือร้อยละ 90.71 ของเนื้อที่ตำบล ประกอบด้วยการใช้ประโยชน์ที่ดินด้านเกษตรกรรมต่าง ๆ ดังต่อไปนี้

1) เกษตรผสมผสาน/ไร่นาสวนผสม มีเนื้อที่ 58 ไร่ หรือร้อยละ 0.14 ของเนื้อที่ตำบล ได้แก่ เกษตรผสมผสาน/ไร่นาสวนผสม

2) พื้นที่นา มีเนื้อที่ 10,558 ไร่ หรือร้อยละ 25.89 ของเนื้อที่ตำบล ได้แก่ นาข้าว นาข้าว+มันสำปะหลัง นาร้าง

3) พืชไร่ มีเนื้อที่ 23,806 ไร่ หรือร้อยละ 58.39 ของเนื้อที่ตำบล ได้แก่ มันสำปะหลัง อ้อย มันสำปะหลัง/มะม่วง

4) ไม้ยืนต้น มีเนื้อที่ 1,613 ไร่ หรือร้อยละ 3.96 ของเนื้อที่ตำบล ได้แก่ ยูคาลิปตัส ไม้ยืนต้นผสม ยางพารา

5) ไม้ผล มีเนื้อที่ 514 ไร่ หรือร้อยละ 1.25 ของเนื้อที่ตำบล ได้แก่ มะม่วง ไม้ผลผสม มะพร้าว

6) พืชสวน มีเนื้อที่ 29 ไร่ หรือร้อยละ 0.07 ของเนื้อที่ตำบล ได้แก่ พืชผัก

7) ทุ่งหญ้าเลี้ยงสัตว์และโรงเรือนเลี้ยงสัตว์ มีเนื้อที่ 367 ไร่ หรือร้อยละ 0.90 ของเนื้อที่ตำบล ได้แก่ ทุ่งหญ้าเลี้ยงสัตว์ โรงเรือนเลี้ยงโค กระบือ และม้า

8) สถานที่เพาะเลี้ยงสัตว์น้ำ มีเนื้อที่ 45 ไร่ หรือร้อยละ 0.11 ของเนื้อที่ตำบล ได้แก่ สถานที่เพาะเลี้ยงปลา

2.5.3 พื้นที่ป่า มีเนื้อที่ 1,096 ไร่ หรือร้อยละ 2.69 ของเนื้อที่ตำบล ได้แก่ ป่าผลัดใบสมบูรณ์ ป่าผลัดใบรอสภาพฟื้นฟู ป่าไม่ผลัดใบรอสภาพฟื้นฟู

2.5.4 พื้นที่แหล่งน้ำ มีเนื้อที่ 1,370 ไร่ หรือร้อยละ 3.36 ของเนื้อที่ตำบล ได้แก่ บ่อน้ำในไร่นา แม่น้ำ ลำห้วย ลำคลอง

2.5.5 พื้นที่เบ็ดเตล็ด มีเนื้อที่ 164 ไร่ หรือร้อยละ 0.40 ของเนื้อที่ตำบล ได้แก่ ทุ่งหญ้าสลับไม้ พุ่มไม้ละเมาะ พื้นที่ถม พื้นที่กองวัสดุ

ตารางที่ 2-2 สภาพการใช้ที่ดินตำบลภูเหล็ก อำเภอบ้านไผ่ จังหวัดขอนแก่น

หน่วยแผนที่	ประเภทการใช้ที่ดิน	เนื้อที่	
		ไร่	ร้อยละ
U	พื้นที่ชุมชนและสิ่งปลูกสร้าง	1,153	2.84
U201	หมู่บ้านบนพื้นราบ	879	2.16
U301	สถานที่ราชการและสถาบันต่าง ๆ	191	0.47
U405	ถนน	35	0.09
U503	ลานตากและแหล่งรับซื้อทางการเกษตร	40	0.10
U601	สถานที่พักผ่อนหย่อนใจ	8	0.02
A	พื้นที่เกษตรกรรม	36,990	90.71
A001	เกษตรผสมผสาน/ไร่นาสวนผสม	58	0.14
A100	นาร้าง	21	0.05
A101	นาข้าว	10,374	25.44
A101+A201	นาข้าว+พืชไร่ผสม	18	0.04
A101+A204	นาข้าว+มันสำปะหลัง	145	0.36
A203	อ้อย	8,631	21.17
A204	มันสำปะหลัง	15,164	37.19
A204/A407	มันสำปะหลัง/มะม่วง	11	0.03
A300	ไม้ยืนต้นร้าง/เสื่อมโทรม	3	0.01
A301	ไม้ยืนต้นผสม	328	0.80
A302	ยางพารา	194	0.48

แผนการใช้ที่ดินตำบลภูเหล็ก อำเภอบ้านไผ่ จังหวัดขอนแก่น

ตารางที่ 2-2 (ต่อ)

หน่วยแผนที่	ประเภทการใช้ที่ดิน	เนื้อที่	
		ไร่	ร้อยละ
A303	ป่าลมน้ำมัน	11	0.03
A304	ยูคาลิปตัส	1,056	2.59
A309	ประดู่	13	0.03
A315	ไม้ปลูกเพื่อการค้า	8	0.02
A401	ไม้ผลผสม	60	0.15
A403	ทุเรียน	5	0.01
A405	มะพร้าว	21	0.05
A407	มะม่วง	424	1.04
A409	พุทรา	2	-
A411	กล้วย	2	-
A502	พืชผัก	29	0.07
A701	ทุ่งหญ้าเลี้ยงสัตว์	215	0.53
A702	โรงเรือนเลี้ยงโค กระบือ และม้า	152	0.37
A902	สถานที่เพาะเลี้ยงปลา	45	0.11
F	พื้นที่ป่าไม้	1,096	2.69
F100	ป่าไม้ผลัดใบรอสภาพฟื้นฟู	18	0.04
F200	ป่าผลัดใบรอสภาพฟื้นฟู	251	0.62
F201	ป่าผลัดใบสมบูรณ์	827	2.03
M	พื้นที่เบ็ดเตล็ด	164	0.40
M102	ทุ่งหญ้าสลับไม้มก/ไม้มะเมาะ	130	0.32
M201	พื้นที่ลุ่ม	5	0.01
M401	พื้นที่กองวัสดุ	9	0.02
M405	พื้นที่ถม	20	0.05
W	พื้นที่แหล่งน้ำ	1,370	3.36
W101	แม่น้ำ ลำห้วย ลำคลอง	361	0.89
W202	บ่อน้ำในไร่นา	1,009	2.47
ผลรวมทั้งหมด		40,773	100.00

หมายเหตุ: เนื้อที่คำนวณด้วยระบบสารสนเทศภูมิศาสตร์

2.6 สภาพเศรษฐกิจและสังคม

2.6.1 ประชากร

จากหลักฐานทะเบียนราษฎร์ของกรมการปกครอง กระทรวงมหาดไทย ปี 2566 พบว่า ประชากรที่อาศัยในพื้นที่ตำบลภูเหล็ก มีประชากรรวม 6,243 คน แยกเป็นชาย 3,148 คน เป็นหญิง 3,095 คน ความหนาแน่นโดยเฉลี่ย 95.69 คนต่อตารางกิโลเมตร มีจำนวนครัวเรือนทั้งหมด 2,046 ครัวเรือน เป็นครัวเรือนเกษตรที่มาขึ้นทะเบียนกรมส่งเสริมการเกษตร 1,199 ครัวเรือน หรือร้อยละ 58.60 ของจำนวนครัวเรือนทั้งหมด และเป็นครัวเรือนที่ประกอบอาชีพอื่น ๆ ครัวเรือนเกษตรที่ไม่ได้มาขึ้นทะเบียนกรมส่งเสริมการเกษตร 847 ครัวเรือน หรือร้อยละ 41.40 ของจำนวนครัวเรือนทั้งหมด ดังรายละเอียด ในตารางที่ 2-3 และตารางที่ 2-4

ตารางที่ 2-3 จำนวนประชากรและครัวเรือน ตำบลภูเหล็ก อำเภอบ้านไผ่ จังหวัดขอนแก่น ปี 2566

ตำบล/หมู่บ้าน	จำนวน (ครัวเรือน)	จำนวนประชากร (คน)		
		ชาย	หญิง	รวม
ตำบลภูเหล็ก	2,046	3,148	3,095	6,243
หมู่ที่ 1 ภูเหล็ก	288	434	417	851
หมู่ที่ 2 โนนสวรรค์	318	365	342	707
หมู่ที่ 3 ภูเหล็กน้อย	224	348	368	716
หมู่ที่ 4 หนงหญ้าปล้อง	269	438	399	837
หมู่ที่ 5 หนงรุ่ย	185	264	268	532
หมู่ที่ 6 ภูเงิน	198	298	269	567
หมู่ที่ 7 ภูเงิน	189	332	332	664
หมู่ที่ 8 หนงรุ่ย	219	388	405	793
หมู่ที่ 9 โนนสวรรค์ใหม่	156	281	295	576

ที่มา: กรมการปกครอง (2566)

ตารางที่ 2-4 จำนวนและสัดส่วนครัวเรือน ตำบลภูเหล็ก อำเภอบ้านไผ่ จังหวัดขอนแก่น ปี 2566

รายการ	จำนวน ครัวเรือน	ร้อยละ
จำนวนครัวเรือนทั้งหมด ¹⁾	2,046	100.00
- จำนวนครัวเรือนเกษตรที่มาขึ้นทะเบียนกรมส่งเสริมการเกษตร ²⁾	1,199	58.60
- จำนวนครัวเรือนที่ประกอบอาชีพอื่น ๆ และจำนวนครัวเรือนเกษตรที่ไม่ได้มาขึ้นทะเบียนฯ	847	41.40

ที่มา: 1) กรมการปกครอง (2567)

2) กรมส่งเสริมการเกษตร (2567)

2.6.2 การถือครองที่ดิน

ตำบลภูเหล็ก อำเภอบ้านไผ่ จังหวัดขอนแก่น มีพื้นที่รวมทั้งหมด 40,773 ไร่ และมีจำนวนครัวเรือนทั้งหมด 2,046 ครัวเรือน (ตารางที่ 2-3) จากการวิเคราะห์พบการถือครองที่ดินเฉลี่ยครัวเรือนละ 19.93 ไร่ จากข้อมูลสภาพการใช้ที่ดินปัจจุบันของตำบล มีพื้นที่เกษตรกรรม 36,990 ไร่ หรือร้อยละ 90.71 ของเนื้อที่ตำบล (ตารางที่ 2-2) และเมื่อนำมาประเมินพบการถือครองที่ดินทางการเกษตรเฉลี่ยครัวเรือนละ 30.85 ไร่

2.6.3 ลักษณะทางเศรษฐกิจและการประกอบอาชีพ

การประกอบอาชีพในตำบลภูเหล็ก อำเภอบ้านไผ่ จังหวัดขอนแก่น ส่วนใหญ่ประกอบอาชีพเกษตรกรรม ได้แก่ ทำนา ทำไร่ เนื่องจากจำนวนครัวเรือนเกษตรที่ขึ้นทะเบียนกรมส่งเสริมการเกษตร 1,199 ครัวเรือน (ตารางที่ 2-4) มีการใช้ที่ดินสำหรับปลูกมันสำปะหลังมากเป็นอันดับหนึ่งรองลงมาได้แก่ ข้าว อ้อยโรงงาน และยูคาลิปตัส เกษตรกรยังมีการเลี้ยงสัตว์โดยส่วนใหญ่เลี้ยงสัตว์ไว้เพื่อบริโภคและจำหน่าย นอกจากนี้ยังมีการค้าขาย และรับจ้างทั่วไป

2.6.4 ด้านรายได้-รายจ่าย

จากข้อมูลความจำเป็นพื้นฐานของกรมการพัฒนาชุมชน ปี 2566 พบว่า รายได้ครัวเรือนเฉลี่ยปีละ 308,971 บาท รายได้บุคคลเฉลี่ยปีละ 82,492 บาท รายจ่ายครัวเรือนเฉลี่ยปีละ 165,663 บาท รายจ่ายบุคคลเฉลี่ยปีละ 47,060 บาท เมื่อพิจารณาจะเห็นว่ารายได้ครัวเรือนมากกว่ารายจ่ายครัวเรือนปีละ 143,308 บาท และรายได้บุคคลมากกว่ารายจ่ายบุคคลปีละ 35,432 บาท ดังรายละเอียดในตารางที่ 2-5

แผนการใช้ที่ดินตำบลภูเหล็ก อำเภอบ้านไผ่ จังหวัดขอนแก่น

ตารางที่ 2-5 รายได้-รายจ่ายเฉลี่ยครัวเรือน ตำบลภูเหล็ก อำเภอบ้านไผ่ จังหวัดขอนแก่น ปี 2566

ตำบล/หมู่บ้าน	แหล่งรายได้ของครัวเรือน (บาท/ปี)				รายได้เฉลี่ย (บาท/ปี)		รายจ่ายเฉลี่ย (บาท/ปี)	
	อาชีพหลัก	อาชีพรอง	รายได้อื่น	ทำ-หาเอง	ครัวเรือน	บุคคล	ครัวเรือน	บุคคล
ตำบลภูเหล็ก	225,282	38,271	26,318	23,354	308,971	82,492	165,663	47,060
หมู่ที่ 1 ภูเหล็ก	107,285	3,500	28,569	4,514	143,868	44,362	124,322	38,335
หมู่ที่ 2 โนนสวรรค์	144,531	-	6,719	313	151,563	51,872	133,438	45,668
หมู่ที่ 3 ภูเหล็กน้อย	168,389	16,040	20,000	470	204,899	52,820	179,262	46,211
หมู่ที่ 4 หนองหญ้าปล้อง	219,138	31,325	25,319	27,906	303,688	86,306	186,359	52,962
หมู่ที่ 5 หนองรูแซ่	213,393	35,625	25,357	32,857	307,232	81,929	175,214	46,724
หมู่ที่ 6 ภูเงิน	256,286	84,181	33,848	41,571	415,886	98,351	206,557	48,848
หมู่ที่ 7 ภูเงิน	245,089	63,438	31,241	39,991	379,759	99,843	206,319	54,243
หมู่ที่ 8 หนองรูแซ่	121,236	26,899	22,837	22,966	193,938	81,417	149,329	62,690
หมู่ที่ 9 โนนสวรรค์ใหม่	552,188	45,156	42,969	39,594	679,906	145,532	130,170	27,863

ที่มา: กรมการพัฒนาชุมชน (2566)

บทที่ 3

สถานภาพของทรัพยากรธรรมชาติ

การศึกษาสถานภาพของทรัพยากรธรรมชาติในพื้นที่ตำบลภูเหล็ก อำเภอบ้านไผ่ จังหวัดขอนแก่น ได้แก่ ทรัพยากรป่าไม้ ทรัพยากรน้ำ และทรัพยากรดิน ซึ่งเป็นทรัพยากรกายภาพที่สำคัญต่อการทำการเกษตร ดังนั้นจึงจำเป็นต้องทราบว่าทรัพยากรธรรมชาติแต่ละชนิดปัจจุบันมีสถานะอย่างไร เพื่อใช้เป็นข้อมูลประกอบการวางแผนการใช้ที่ดินซึ่งจะนำไปสู่การกำหนดแผนงาน โครงการ กิจกรรม รวมถึงมาตรการต่าง ๆ เพื่อการพัฒนาพื้นที่อย่างมีประสิทธิภาพต่อไป โดยมีรายละเอียดดังนี้

3.1 ทรัพยากรป่าไม้

3.1.1 ป่าไม้ตามกฎหมายและมติคณะรัฐมนตรี

1) ป่าอนุรักษ์ ไม่พบพื้นที่ป่าอนุรักษ์ (เขตอุทยานแห่งชาติ เขตรักษาพันธุ์สัตว์ป่า เขตวนอุทยาน เขตห้ามล่าสัตว์ป่า) ในพื้นที่

2) ป่าสงวนแห่งชาติ ได้มีการจำแนกเขตการใช้ประโยชน์ทรัพยากรและที่ดินป่าไม้ในพื้นที่ป่าสงวนแห่งชาติตามมติคณะรัฐมนตรี วันที่ 10 มีนาคม 2535 และ 17 มีนาคม 2535 แบ่งออกเป็น 3 เขต ประกอบด้วย เขตพื้นที่ป่าเพื่อการอนุรักษ์ (Zone C) เขตพื้นที่ป่าเพื่อเศรษฐกิจ (Zone E) และเขตพื้นที่ป่าที่เหมาะสมต่อการเกษตร (Zone A) จากการวิเคราะห์ข้อมูล พบพื้นที่ป่าจำแนกเขตการใช้ประโยชน์ทรัพยากรที่ดินและป่าไม้ในพื้นที่ป่าสงวนแห่งชาติตามมติคณะรัฐมนตรีในพื้นที่ คือ เขตพื้นที่ป่าเพื่อเศรษฐกิจ (Zone E) เนื้อที่ 29,590 ไร่

3.1.2 ชั้นคุณภาพลุ่มน้ำ จากการวิเคราะห์ข้อมูล พบชั้นคุณภาพลุ่มน้ำในพื้นที่ ได้แก่

- 1) พื้นที่ลุ่มน้ำชั้นที่ 4B เนื้อที่ 30,480 ไร่
- 2) พื้นที่ลุ่มน้ำชั้นที่ 5B เนื้อที่ 10,293 ไร่

ทั้งนี้ เนื้อที่ดังกล่าวข้างต้นคำนวณด้วยระบบสารสนเทศภูมิศาสตร์ เป็นเนื้อที่เบื้องต้นเท่านั้น ไม่สามารถใช้อ้างอิงได้ทางกฎหมาย

3.2 ทรัพยากรน้ำ

3.2.1 ปริมาณน้ำฝน พบว่า ในพื้นที่ตำบลภูเหล็ก มีปริมาณน้ำฝนเฉลี่ยในคาบ 30 ปี พ.ศ.2537-2566 มีปริมาณน้ำฝนรวม 1,220.2 มิลลิเมตรต่อปี

3.2.2 น้ำผิวดิน หมายถึง แม่น้ำลำคลอง หนอง บึง ทะเลสาบ อ่างเก็บน้ำ และแหล่งน้ำสาธารณะอื่นๆ ที่อยู่ภายในผืนแผ่นดิน ในพื้นที่ตำบลภูเหล็ก มีแหล่งน้ำผิวดินธรรมชาติ ได้แก่ ห้วยภูเหล็ก ห้วยม่วง และห้วยหนองแวงไร่

3.2.3 น้ำตาล จากฐานข้อมูลน้ำบาดาลของกรมทรัพยากรน้ำบาดาล (2566) พบว่า ตำบลภูเหล็ก มีจำนวนบ่อบาดาลราชการจำนวน 13 บ่อ และจำนวนบ่อบาดาลเอกชนจำนวน 1 บ่อ

3.3 ทรัพยากรดิน

ทรัพยากรดินในพื้นที่ตำบลภูเหล็ก อำเภอบ้านไผ่ จังหวัดขอนแก่น พบหน่วยแผนที่ดินทั้งหมด 7 หน่วยแผนที่ดิน และหน่วยพื้นที่เบ็ดเตล็ด 1 หน่วยแผนที่ ดังนี้

3.3.1 ดินในพื้นที่ลุ่ม มี 4 หน่วยแผนที่ดิน ได้แก่

- 1) หน่วยแผนที่ดิน Re-col-sIA ดินคล้ายชุดดินร้อยเอ็ดที่เป็นดินร่วนหยาบ มีเนื้อดินบนเป็นดินร่วนปนทราย ความลาดชัน 0-2 เปอร์เซ็นต์ มีเนื้อที่ 2,926 ไร่ หรือร้อยละ 7.18 ของเนื้อที่ตำบล
- 2) หน่วยแผนที่ดิน St-sIA ชุดดินสีทน มีเนื้อดินบนเป็นดินร่วนปนทราย ความลาดชัน 0-2 เปอร์เซ็นต์ มีเนื้อที่ 99 ไร่ หรือร้อยละ 0.24 ของเนื้อที่ตำบล
- 3) หน่วยแผนที่ดิน Ub-lsA ชุดดินอุบล มีเนื้อดินบนเป็นดินทรายปนดินร่วน ความลาดชัน 0-2 เปอร์เซ็นต์ มีเนื้อที่ 1,208 ไร่ หรือร้อยละ 2.96 ของเนื้อที่ตำบล
- 4) หน่วยแผนที่ดิน Ub-lsA/sa ชุดดินอุบล มีเนื้อดินบนเป็นดินทรายปนดินร่วน ความลาดชัน 0-2 เปอร์เซ็นต์ และพบกราบเกลือ มีเนื้อที่ 448 ไร่ หรือร้อยละ 1.10 ของเนื้อที่ตำบล

3.3.2 ดินในพื้นที่ดอน มี 3 หน่วยแผนที่ดิน ได้แก่

- 1) หน่วยแผนที่ดิน Bpi-Bpi-vtks-lsB หน่วยเชิงซ้อนของชุดดินบ้านไผ่ และดินบ้านไผ่ที่เป็นทรายหนามาก มีเนื้อดินบนเป็นดินทรายปนดินร่วน ความลาดชัน 2-5 เปอร์เซ็นต์ มีเนื้อที่ 33,603 ไร่ หรือร้อยละ 82.42 ของเนื้อที่ตำบล
- 2) หน่วยแผนที่ดิน Ht-slB ชุดดินห้วยแถลง มีเนื้อดินบนเป็นดินร่วนปนทราย ความลาดชัน 2-5 เปอร์เซ็นต์ มีเนื้อที่ 1,143 ไร่ หรือร้อยละ 2.80 ของเนื้อที่ตำบล
- 3) หน่วยแผนที่ดิน Msk-lsB ชุดดินมหาสารคาม มีเนื้อดินบนเป็นดินทรายปนดินร่วน ความลาดชัน 2-5 เปอร์เซ็นต์ มีเนื้อที่ 1,082 ไร่ หรือร้อยละ 2.65 ของเนื้อที่ตำบล

3.3.3 พื้นที่เบ็ดเตล็ด มี 1 หน่วยแผนที่ คือ หน่วยแผนที่ดิน W พื้นที่น้ำ มีเนื้อที่ 264 ไร่ หรือร้อยละ 0.65 ของเนื้อที่ตำบล

ปัญหาทรัพยากรดินทางการเกษตรตามสภาพธรรมชาติในพื้นที่ พบปัญหาดินทรายจัด มีเนื้อที่ 36,341 ไร่ หรือร้อยละ 89.13 ของเนื้อที่ตำบล ได้แก่ ชุดดินบ้านไผ่ (Bpi) ดินบ้านไผ่ที่เป็นทรายหนามาก (Bpi-vtks) ชุดดินมหาสารคาม (Msk) และชุดดินอุบล (Ub)

รายละเอียดของสมบัติดิน ตำบลภูเหล็ก อำเภอบ้านไผ่ จังหวัดขอนแก่น ดังแสดงในตารางที่ 3-1 และแผนที่แสดงในลักษณะของชุดดิน (รูปที่ 3-1)

แผนการใช้ที่ดินตำบลภูเหล็ก อำเภอบ้านไผ่ จังหวัดขอนแก่น

ตารางที่ 3-1 สมบัติดิน ตำบลภูเหล็ก อำเภอบ้านไผ่ จังหวัดขอนแก่น

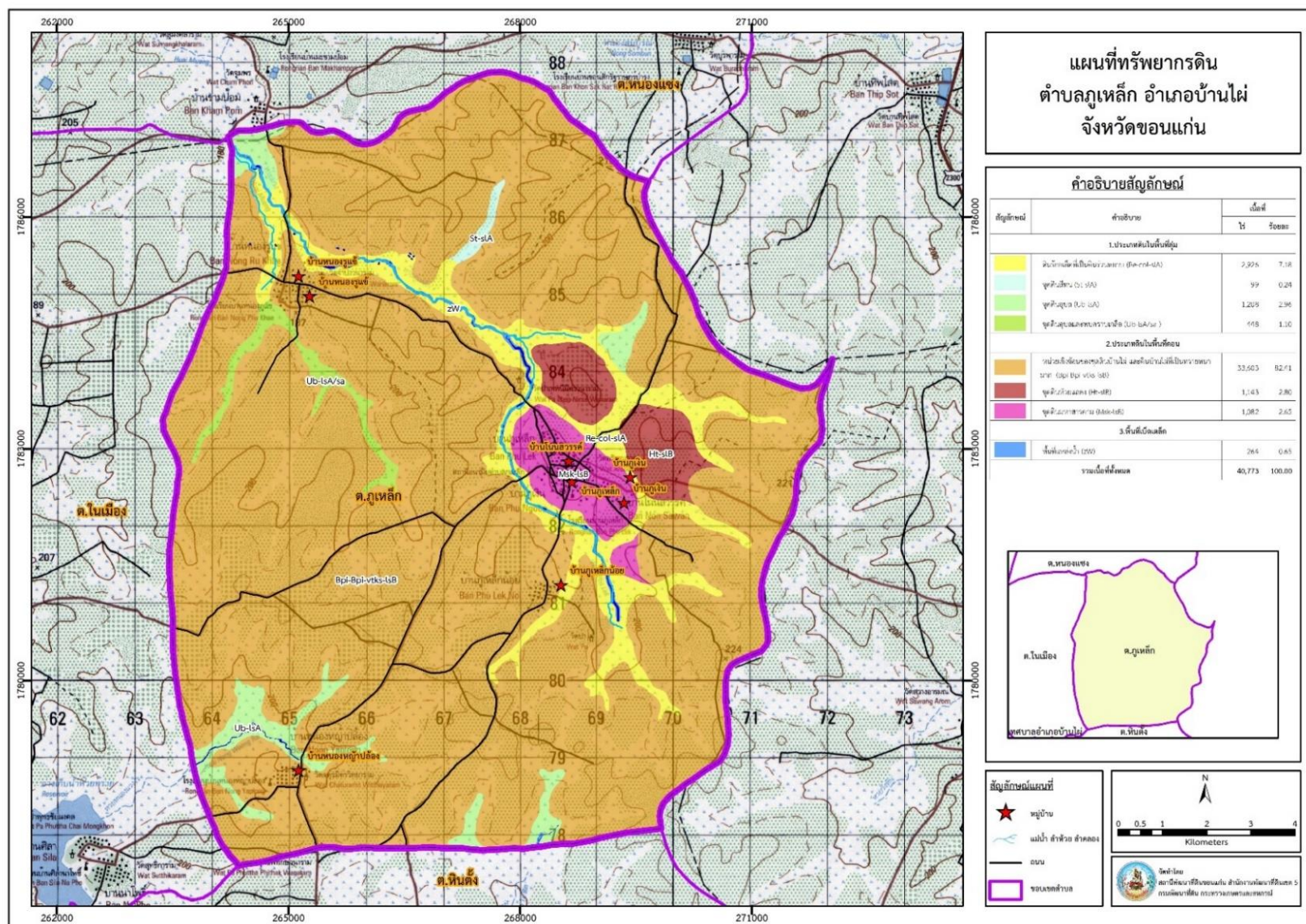
หน่วยแผนที่ดิน	ความลาดชัน (%)	ความลึก (ซม.)	การระบายน้ำ	ความอุดม สมบูรณ์ ของดิน	ความจุแลกเปลี่ยน แคตไอออน (cmol/kg)	ความอิ่มตัวเบส (%)	ปฏิกิริยาดิน		ค่าการนำ ไฟฟ้า (dS/m)	ความลึกของ ชั้นจาโรไซด์ (ซม.)	เนื้อที่	
							ดินบน	ดินล่าง			ไร่	ร้อยละ
Bpi-Bpi-vtks-lsB	2-5	>150	ดี	ต่ำ	<10	35-75	5.5-6.5	5.5-6.5	<2	-	33,603	82.42
Ht-slB	2-5	>150	ดี	ต่ำ	<10	<35	5.0-5.5	4.5-5.0	<2	-	1,143	2.80
Msk-lsB	2-5	>150	ดีปานกลาง	ต่ำ	<10	35-75	5.5-6.0	6.0-7.0	<2	-	1,082	2.65
Re-col-slA	0-2	>150	ค่อนข้างเลว	ต่ำ	<10	35-75	5.0-5.5	5.5-6.0	<2	-	2,926	7.18
St-slA	0-2	>150	ค่อนข้างเลว	ต่ำ	10-20	35-75	5.0-5.5	5.5-6.5	<2	-	99	0.24
Ub-lsA	0-2	>150	ดีปานกลางถึง ค่อนข้างเลว	ต่ำ	<10	35-75	5.5-6.5	5.5-7.0	<2	-	1,208	2.96
Ub-lsA/sa	0-2	>150	ดีปานกลางถึง ค่อนข้างเลว	ต่ำ	<10	35-75	5.5-6.5	5.5-7.0	2-4	-	448	1.10
W	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	264	0.65
รวมทั้งหมด											40,773	100.00

หมายเหตุ: เนื้อที่คำนวณด้วยระบบสารสนเทศภูมิศาสตร์

ที่มา: กองสำรวจดิน และวิจัยทรัพยากรดิน (2566)

แผนการใช้ที่ดินตำบลภูเหล็ก อำเภอบ้านไผ่ จังหวัดขอนแก่น

รูปที่ 3-1 ทรัพยากรดิน ตำบลภูเหล็ก อำเภอบ้านไผ่ จังหวัดขอนแก่น

บทที่ 4

กระบวนการมีส่วนร่วมของชุมชน (Participatory Rural Appraisal : PRA)

4.1 การวิเคราะห์ผลจากการจัดทำกระบวนการมีส่วนร่วมของชุมชน (PRA)

การวิเคราะห์ผลจากการจัดทำกระบวนการมีส่วนร่วมของชุมชน (PRA) เมื่อวันที่ 30 สิงหาคม 2567 พบว่าปัญหาของพื้นที่ตำบลภูเหล็ก มีปัญหาสำคัญ 2 ประการ คือ (1) ปัญหาดินเสื่อมโทรม (2) ปัญหาการขาดแคลนน้ำจนเกิดแล้งซ้ำซาก ปัญหาดังกล่าวนี้นำส่งผลกระทบต่อคุณภาพชีวิตของราษฎรในชุมชน กรณีการเสื่อมโทรมของดิน เกิดปัญหาทั้งทางด้านกายภาพ และเคมีของดิน โดยสภาพพื้นที่ส่วนมากเป็นดินร่วนปนทราย และดินทรายจัด กระจายทั่วพื้นที่ ซึ่งจากสภาพดินที่เป็นทรายทำให้มีความอุดมสมบูรณ์ต่ำ ส่งผลให้พืชบางชนิดแสดงอาการขาดธาตุอาหาร โดยเฉพาะพืชเศรษฐกิจ ข้าว มันสำปะหลัง และอ้อย อีกทั้งสภาพพื้นที่ลาดเท ยังพัดพาตะกอนลงสู่ที่ต่ำทำให้แหล่งน้ำตื้นเขิน ส่วนดินลูกรัง ดินตื้นมีเพียงเล็กน้อย ในพื้นที่ หมู่ 1 บ้านภูเหล็ก และพบดินเค็มบางส่วนในพื้นที่หมู่ 4 บ้านหนองหญ้าปล้อง ทั้งนี้ในพื้นที่ตำบลภูเหล็กยังมีการใช้สารเคมีในพื้นที่จำนวนมาก ทำให้เกิดการตกค้างของสารเคมีในดิน และแหล่งน้ำ รวมทั้งปัญหาการขาดแคลนน้ำที่เกิดจากแหล่งน้ำไม่เพียงพอ แหล่งน้ำตื้นเขิน ดินไม่อุ้มน้ำ เป็นปัจจัยข้างต้นแล้ว การที่ประชากรเพิ่มขึ้น กิจกรรมที่ต้องใช้น้ำเพิ่มขึ้น ทำการเกษตรเพิ่มขึ้น รวมทั้งเหตุการณ์ที่เกิดจากการเปลี่ยนแปลงสภาพภูมิอากาศ เช่น ปริมาณฝนน้อยกว่าปกติ ฝนทิ้งช่วง จนเกิดความแห้งแล้ง การขาดแคลนน้ำจึงเกิดขึ้นอย่างต่อเนื่อง และสามารถสรุปปัญหาสำคัญได้ดังนี้

4.1.1 ปัญหาหลักของตำบลภูเหล็ก คือ

- 1) ดินเสื่อมสภาพ ดินขาดความอุดมสมบูรณ์ (ดินทราย ดินดาน ดินกรด ดินเค็มในที่ลุ่ม)
- 2) ปัญหาดินปนเปื้อนสารเคมี
- 3) ปัญหาการขาดแคลนแหล่งน้ำ (ทำการเกษตร,อุปโภคบริโภค)
- 4) ต้นทุนการผลิตภาคเกษตรกรรมสูง
- 5) ปัญหาราคาสินค้าเกษตรตกต่ำ
- 6) ประชาชนบางกลุ่มไม่มีเอกสารสิทธิ์ในที่ดินทำกิน
- 7) แหล่งน้ำตื้นเขิน จากการพัดพาตะกอนลงสู่ที่ต่ำ

4.1.2 ความต้องการของชุมชน เกษตรกร ของตำบลภูเหล็ก คือ

- 1) แก้ปัญหาดินเสื่อมโทรมและฟื้นฟูความอุดมสมบูรณ์ของดิน
- 2) แก้ไขปัญหาการขาดแคลนน้ำ
- 3) ปรับรูปที่ดิน และเปลี่ยนกิจกรรมการผลิตให้เหมาะสมกับที่ดิน
- 4) การรวมกลุ่มเพื่อสามารถต่อรองราคากับตลาดได้

5) ต้องการพัฒนาชุดความรู้เพื่อพัฒนาอาชีพทางการเกษตร

ผลจากการจัดทำกรมีส่วนร่วมกับชุมชน (PRA) ได้นำมาวิเคราะห์ร่วมกับปัญหาด้านกายภาพ โดยระบบ DPSIR มีรายละเอียดดังนี้

1) แรงขับเคลื่อน (Driver) มี 4 ประการ คือ

- 1.1) ปัญหาดินเสื่อมโทรม
- 1.2) ขาดแคลนแหล่งน้ำ
- 1.3) การเปลี่ยนแปลงสภาพภูมิอากาศ
- 1.4) ขาดอำนาจในการต่อรองกับแหล่งต้นทุน และรับซื้อ

2) แรงกดดัน (Pressure) ที่เกิดจากปัจจัยขับเคลื่อน มี 5 ประการ คือ

- 2.1) ขาดการปรับปรุงบำรุงดิน
- 2.2) ขาดแหล่งน้ำในการกักเก็บน้ำ
- 2.3) ฝนทิ้งช่วง/น้ำไหลบ่า/การกัดเซาะหน้าดิน
- 2.4) กลไกการตลาด
- 2.5) การจัดการใช้ที่ดินไม่เหมาะสมตามหลักวิชาการ

3) สถานะ (State) ที่เกิดแรงกดดัน มี 6 ประการ คือ

- 3.1) ความเสื่อมโทรมของดิน (ดินทราย ดินดาน ดินเค็ม ดินกรด)
- 3.2) พืชแสดงอาการขาดน้ำ
- 3.3) ขาดแคลนแหล่งน้ำเพื่อการเกษตร
- 3.4) พื้นที่ป่าไม้ลดลง
- 3.5) เกษตรกรขาดความรู้เรื่องการตลาด และการผลิตสินค้าที่ต้นทุนต่ำแต่ได้ผลผลิตสูง
- 3.6) การชะล้างพังทลายของดิน

4) ผลกระทบ (Impact) ที่ปรากฏในพื้นที่ มี 5 ประการ คือ

- 4.1) ผลผลิตพืชต่ำ ต้นทุนการผลิตสูง รายได้ลดลง ไม่เพียงพอต่อการดำรงชีวิต
- 4.2) เกิดการปนเปื้อนของสารเคมีในดินและน้ำ
- 4.3) สูญเสียหน้าดินที่ดินทางการเกษตร จากการพัดพาตะกอนลงสู่ที่ต่ำ
- 4.4) น้ำไม่เพียงพอต่อการทำการเกษตร และเพื่ออุปโภค-บริโภค
- 4.5) มีปัญหาต่อคุณภาพชีวิต

5) การตอบสนอง (Response) ของรัฐในอดีต ปัจจุบัน และในอนาคต มีดังนี้

อดีต-ปัจจุบัน

- (1) การจัดระบบอนุรักษ์ดินและน้ำ การจัดรูปแบบนา
- (2) การปรับปรุงบำรุงดินด้วย ปุ๋ยพืชสด ปุ๋ยหมัก น้ำหมักชีวภาพ ปูนโดโลไมต์

(3) การจัดหาแหล่งน้ำทางการเกษตร เช่น บ่อน้ำในไร่นา บ่อบาดาล ระบบสูบน้ำด้วยพลังงานแสงอาทิตย์

(4) การปลูกหญ้าแฝกป้องกันการชะล้างพังทลายของดิน รักษาความชื้นในดิน กักเก็บน้ำ และควบคุมการแพร่กระจายดินเค็ม

(5) การขุดลอกลำน้ำ/คลองส่งน้ำ/แหล่งน้ำ/ฝายกั้นน้ำ

(6) การปรับเปลี่ยนการผลิตเป็นพืชใช้น้ำน้อย

(7) การส่งเสริมการทำเกษตรแบบผสมผสาน/เกษตรทฤษฎีใหม่

(8) จัดทำระบบเกษตรกรรมฟื้นฟู (Regenerative Agriculture)

อนาคต

(1) พัฒนาที่ดินและน้ำที่เป็นระบบทั้งตำบล

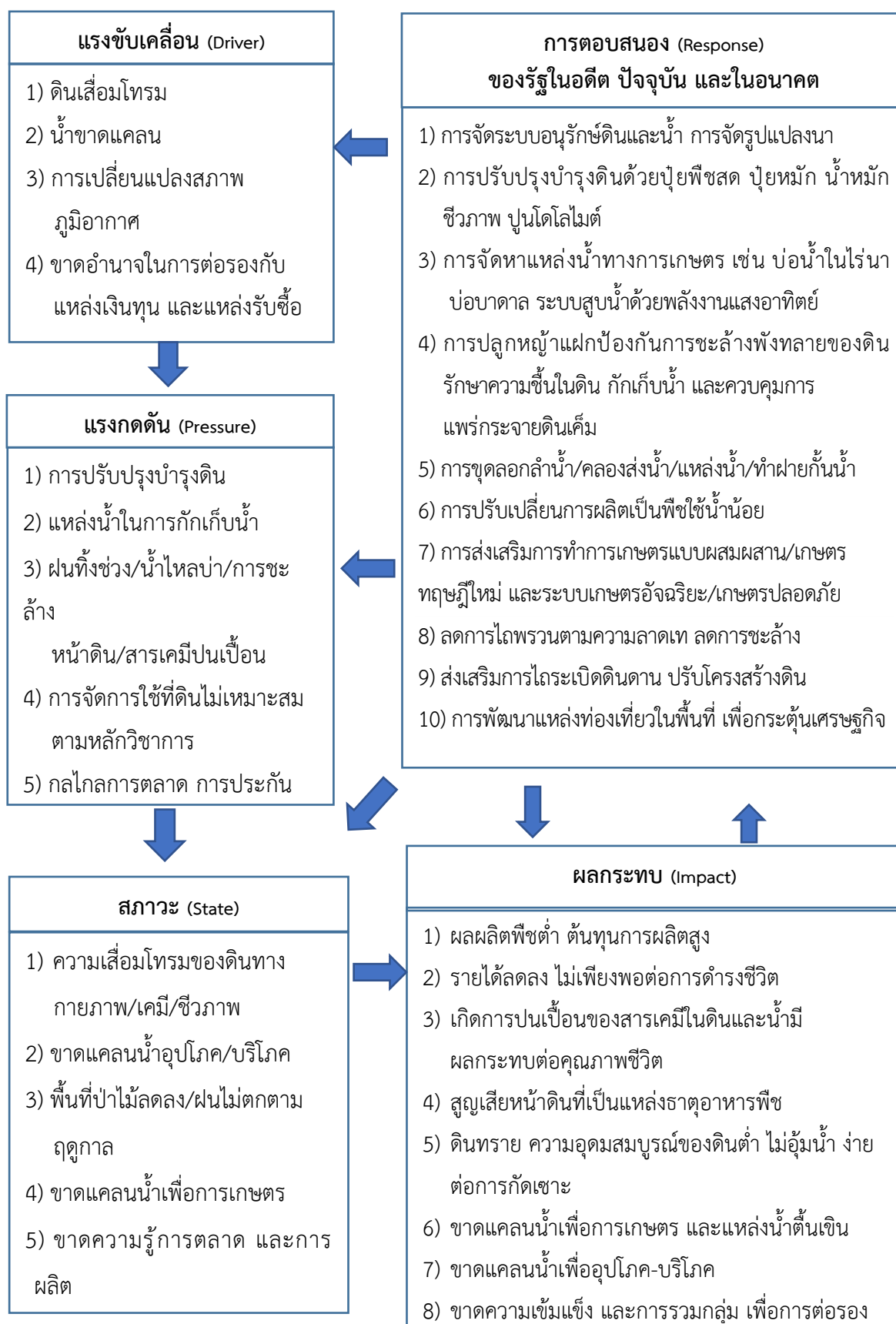
(2) ประกาศเขตอนุรักษ์ดินและน้ำ

(3) การผลิตแบบผสมผสาน พืชใช้น้ำน้อย

(4) ระบบเกษตรอัจฉริยะ ลดแรงงาน

(5) การพัฒนาแหล่งท่องเที่ยวในพื้นที่

ดังมีรายละเอียดในรูปที่ 4-1

รูปที่ 4-1 การวิเคราะห์สถานการณ์โดยระบบ DPSIR ของตำบลภูเหล็ก อำเภอบ้านไผ่ จังหวัดขอนแก่น

4.2 ระบบการปลูกพืชในปัจจุบัน

ตำบลภูเหล็ก อำเภอบ้านไผ่ จังหวัดขอนแก่น มีการเพาะปลูกพืช ดังนี้

4.2.1 พื้นที่ลุ่ม

1) ข้าวนาปี เกษตรกรจะปลูกข้าวนาปีในช่วงฤดูฝน โดยปลูกระหว่างเดือนพฤษภาคมถึงมิถุนายน และจะเก็บเกี่ยวช่วงเดือนพฤศจิกายนถึงธันวาคม พันธุ์ข้าวที่ปลูก ได้แก่ ข้าวเจ้าพันธุ์หอมมะลิ 105 และข้าวเหนียวพันธุ์ กข 6

2) พืชผัก เกษตรกรจะปลูกปลูกพืชผัก สวนครัว โดยจะสลับหมุนเวียนกัน ตลอดปี

4.2.2 พื้นที่ดอน

1) อ้อยโรงงาน เกษตรกรมีวิธีการปลูกขึ้นกับลักษณะพื้นที่

(1) อ้อยข้ามแล้งหรืออ้อยปลายฝนเหมาะสมปลูกในดินร่วนปนทรายโดยอาศัยความชื้นที่สะสมไว้จากฤดูฝน ปลูกช่วงเดือนตุลาคมถึงเดือนพฤศจิกายน จะเลือกปลูกระหว่างอ้อยโรงงาน และมันสำปะหลัง

(2) อ้อยต้นฝนเหมาะสมปลูกในดินเหนียวหรือดินร่วนเหนียว โดยอาศัยความชื้นจากฝนช่วงแรกที่ต้องเตรียมดินและซักร่องรอฟน ปลูกช่วงเดือนมีนาคมถึงเดือนเดือนมิถุนายน โดยส่วนมากเกษตรกรจะนิยมปลูกช่วงนี้ ระยะเวลาเก็บเกี่ยวประมาณ 9-10 เดือน

2) มันสำปะหลังเกษตรกรส่วนใหญ่จะเลือกปลูกมันสำปะหลังช่วงปลายเดือนตุลาคม และมีอายุจากวันปลูกถึงเก็บเกี่ยว 6 – 9 เดือน

ดังมีรายละเอียดในรูปที่ 4-2

แผนการใช้ที่ดินตำบลภูเหล็ก อำเภอบ้านไผ่ จังหวัดขอนแก่น

เดือน ชนิดพืช	ม.ค.	ก.พ.	มี.ค.	เม.ย.	พ.ค.	มิ.ย.	ก.ค.	ส.ค.	ก.ย.	ต.ค.	พ.ย.	ธ.ค.
พืชไร่												
ข้าวนาปี						← ข้าวเจ้าพันธุ์หอมมะลิ 105 , ข้าวเหนียวพันธุ์ กข6 →						
มันสำปะหลัง	← มันสำปะหลัง →									← มันสำปะหลัง →		
อ้อย	← อ้อย →										← อ้อย →	
พืชผัก	← ผักสวนครัว →											
ไม้ยืนต้น												
ยูคาลิปตัส	← ยูคาลิปตัส →											
ไม้ยืนต้นผสม	← ไม้ยืนต้นผสม →											
ไม้ผล												
มะม่วง	← มะม่วง →											
มะขาม	← มะขาม →											
ไม้ผลผสม	← ไม้ผลผสม →											

รูปที่ 4-2 ระบบการปลูกพืชในปัจจุบัน ตำบลภูเหล็ก อำเภอบ้านไผ่ จังหวัดขอนแก่น

บทที่ 5

การประเมินคุณภาพที่ดิน

5.1 หลักการประเมินคุณภาพที่ดินด้านกายภาพ

การประเมินคุณภาพที่ดินหรือการประเมินความเหมาะสมของที่ดิน สอดคล้องตามหลักการของ FAO Framework ค.ศ. 1983 ซึ่งการประเมินคุณภาพที่ดินด้านกายภาพ เป็นการประเมินศักยภาพของที่ดินว่าที่ดินนั้นๆเหมาะสมมากหรือน้อยเพียงใดสำหรับการใช้ที่ดินประเภทต่างๆ หรือการปลูกพืชต่างๆ โดยพิจารณาจาก สภาพแวดล้อมที่มีผลต่อการเจริญเติบโตของพืช สมบัติดินที่ได้จำแนกไว้ในแต่ละตำบล ร่วมกับการจัดการพื้นที่ เช่น ระบบชลประทาน พื้นที่ยกร่อง การจัดระบบอนุรักษ์ดินและน้ำ เป็นต้น และนอกจากนี้พิจารณาความต้องการปัจจัยต่อการปลูกพืชแต่ละชนิด สอดคล้องตามหลักการของ FAO ได้แก่ ความต้องการด้านพืช ความต้องการด้านการจัดการ ความต้องการด้านการอนุรักษ์ (บัณฑิต และ คำธณ, 2542) รายละเอียดดังตารางที่ 5-1

ระดับความเหมาะสมของที่ดินได้จากการสังเคราะห์ข้อมูลดิน การจัดการที่ดิน หรือดินที่มีลักษณะเฉพาะที่เกิดขึ้นตามสภาพภูมิประเทศ (ซึ่งจะเรียกรวมว่าหน่วยที่ดิน) ลักษณะภูมิอากาศ พิจารณาร่วมกับระดับความต้องการปัจจัยต่อการเจริญเติบโตของพืชแต่ละชนิด หลังจากนั้นดำเนินการประเมินคุณภาพที่ดิน ซึ่งสามารถจำแนกระดับความเหมาะสมของที่ดินได้เป็น 4 ชั้น ได้แก่ เหมาะสมสูง (S1) เหมาะสมปานกลาง (S2) เหมาะสมเล็กน้อย (S3) และไม่เหมาะสม (N) โดยที่

S1: ไม่มีข้อจำกัดด้านที่ดินตามปัจจัยที่ใช้พิจารณา

S2: มีข้อจำกัดด้านที่ดินที่แก้ไขได้ง่ายหรือข้อจำกัดอาจไม่ส่งผลกระทบต่อการเจริญเติบโตของพืชอย่างชัดเจน

S3: มีข้อจำกัดด้านที่ดินที่แก้ไขได้ยาก ควรปรับเปลี่ยนการผลิตเป็นพืชชนิดอื่นหรือกิจกรรมอื่น (ส่วนใหญ่เป็นลักษณะทางกายภาพ)

N: มีข้อจำกัดที่พัฒนาหรือปรับปรุงที่ดินได้ยากมาก หากจะดำเนินการพัฒนาหรือปรับปรุงต้องใช้ต้นทุนสูงหรือเครื่องจักรขนาดใหญ่ แนะนำให้ปรับเปลี่ยนการผลิต

ตารางที่ 5-1 ตัวอย่างการประเมินคุณภาพที่ดินด้านกายภาพของประเภทการใช้ประโยชน์ที่ดิน

คุณภาพที่ดิน (Land Quality)	คุณลักษณะที่ดินตัวแทน (Land Characteristics)	ระดับความเหมาะสม (Land Suitability Rating)
1. ความเหมาะสมด้านความต้องการด้านพืช (Crop Requirements)		
1.1. การหยั่งลึกของรากพืช (r)	ความลึกของดิน	S1
1.2. ความชุ่มชื้นที่เป็นประโยชน์ต่อพืช (m)	ปริมาณน้ำฝนเฉลี่ยในรอบปี	S2m
1.3. ความเป็นประโยชน์ของออกซิเจนต่อรากพืช (o)	สภาพการระบายน้ำของดิน	S2o
ความเหมาะสมรวมด้านความต้องการด้านพืช (Crop Requirements)		S2om
2. ความเหมาะสมด้านความต้องการด้านการจัดการ (Management Requirements)		
2.1. สภาพการเขตกรรม (k)	ชั้นความยากง่ายในการเขตกรรม (ดินบน)	S1
2.2. ศักยภาพการใช้เครื่องจักรกล (w)	ความลาดชันของพื้นที่	S3w
ความเหมาะสมรวมด้านความต้องการด้านการจัดการ (Management Requirements)		S3w
3. ความเหมาะสมด้านความต้องการด้านการอนุรักษ์ (Conservation Requirements)		
3.1 ความเสียหายจากการกัดกร่อน (e)	ความลาดชันของพื้นที่	S3e
ความเหมาะสมรวมด้านความต้องการด้านการอนุรักษ์ (Conservation Requirements)		S3e
ความเหมาะสมด้านกายภาพของประเภทการใช้ประโยชน์ที่ดินในแต่ละหน่วยที่ดินโดยรวม		S3ew

5.2 พืชเศรษฐกิจที่สำคัญของตำบล

พืชเศรษฐกิจหลักและพืชทางเลือกของตำบล ได้แก่ ข้าว มันสำปะหลัง อ้อย มะพร้าว มะม่วง พืชผัก

5.3 ระดับความเหมาะสมของที่ดิน

การประเมินคุณภาพที่ดินของพืชเศรษฐกิจหลักและพืชทางเลือก ตำบลภูเหล็ก อำเภอบ้านไผ่ จังหวัดขอนแก่น ได้ผลการประเมินคุณภาพที่ดิน ดังตารางที่ 5-2

ตารางที่ 5-2 ชั้นความเหมาะสมทางกายภาพของดิน ตำบลภูเหล็ก อำเภอบ้านไผ่ จังหวัดขอนแก่น

หน่วยที่ดิน	ข้าว	มันสำปะหลัง	อ้อย	มะพร้าว	มะม่วง	พืชผัก
Bpi-Bpi-vtks-lsB	S3o	S2ns	S2ns	S2ns	S2ns	S2ns
Ht-slB	S3o	S2ns	S2ns	S2ns	S2ns	S2ns
Msk-lsB	S2ewons	S2ons	S2ons	S2ons	S2ns	S2ns
Re-col-slA	S2ns	N	S2ons	S3o	S3o	N
St-slA	S2s	N	S2os	S3o	S3o	N
Ub-lsA/sa	S2xons	S2xons	S2xons	S2xons	S2xns	S2xns
Ub-lsA	S2ons	S2ons	S2ons	S2ons	S2ns	S2ns

หมายเหตุ: * หมายถึง หน่วยแผนที่ดินที่มีความอุดมสมบูรณ์ของดินต่างจากหน่วยแผนที่ดินเดียวกัน

ความหมายของสัญลักษณ์แสดงข้อจำกัดชั้นความเหมาะสม

- e = ความเสียหายจากการกัดกร่อน
- w = ศักยภาพการใช้เครื่องจักร
- r = สภาพการหยั่งลึกของราก
- z = สารพิษ
- x = การมีเกลือมากเกินไป
- m = ความชุ่มชื้นที่เป็นประโยชน์ต่อพืช
- o = ความเป็นประโยชน์ของออกซิเจนต่อรากพืช
- n = ความจุในการดูดซับธาตุอาหาร
- s = ความเป็นประโยชน์ของธาตุอาหาร

บทที่ 6

แผนการใช้ที่ดิน

6.1 การวิเคราะห์ข้อมูลเพื่อจัดทำแผนการใช้ที่ดินระดับตำบล

ตามที่กรมพัฒนาที่ดินได้จัดทำแผนปฏิบัติการราชการกรมพัฒนาที่ดินระยะ 5 ปี (พ.ศ. 2566-2570) เพื่อให้บรรลุตามวิสัยทัศน์ที่กำหนดไว้ คือ “เป็นองค์การอัจฉริยะทางดิน เพื่อขับเคลื่อนการใช้ที่ดินอย่างเหมาะสม 15 ล้านไร่ ภายในปี 2570” ซึ่งในส่วนของการประเมินการพัฒนาที่ 2 บริหารจัดการทรัพยากรดิน และที่ดินด้วยชุดข้อมูลที่มีมูลค่าสูง (High Value Dataset) ซึ่งมีเป้าหมาย คือ การนำชุดข้อมูลที่มีมูลค่าสูง ไปใช้ในการบริหารจัดการทางการเกษตร ในส่วนของตัวชี้วัด บริหารจัดการทรัพยากรดินและที่ดินบนพื้นฐานของชุดข้อมูลที่มีมูลค่าสูง ร้อยละ 100 กลยุทธ์ที่ 2 ยุทธศาสตร์แผนการใช้ที่ดินไปสู่การปฏิบัติ ได้กำหนดให้ ร้อยละของแผนการใช้ที่ดินระดับตำบลที่จัดทำแล้วเสร็จทั่วประเทศ ภายใน ปี 2570 (ไม่น้อยกว่า ร้อยละ 80) เป็นตัวชี้วัดหนึ่งของกลยุทธ์ดังกล่าว

การวางแผนการใช้ที่ดินระดับตำบลเป็นการวางกรอบและนโยบายการการพัฒนาพื้นที่ให้เกิดการใช้ที่ดินอย่างสมดุลและยั่งยืน ซึ่งจะมีความละเอียด และเฉพาะเจาะจงมากกว่าแผนการใช้ที่ดินระดับประเทศ ที่ใช้เป็นกรอบนโยบายการพัฒนาพื้นที่ระดับประเทศ และเป็นการกำหนดแนวทางใช้ที่ดินให้ตรงกับศักยภาพ โดยเฉพาะทางด้านการเกษตร เพื่อนำไปสู่การกำหนดแผนงาน โครงการ กิจกรรม ที่มีความสอดคล้องกับสภาพพื้นที่ ทั้งนี้การใช้ขอบเขตการปกครองในระดับตำบลจะนำไปสู่การพัฒนาเชิงพื้นที่ที่มีเป้าหมายและทิศทางสอดคล้องตามบริบทของแต่ละตำบล และมีผู้รับผิดชอบโดยตรง คือ องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ซึ่งแผนการใช้ที่ดินในระดับที่ใหญ่กว่านี้อาจไม่สามารถนำมาใช้ปฏิบัติงานในระดับพื้นที่ได้อย่างเป็นรูปธรรมเนื่องจากเป็นแผนงานสำหรับนำไปใช้ปฏิบัติงานเชิงนโยบายและยุทธศาสตร์ในภาพรวม

ทั้งนี้แผนการใช้ที่ดินเป็นผลที่ได้จากการวิเคราะห์ข้อมูลทางด้านกายภาพ เศรษฐกิจ และสังคม โดยได้นำฐานข้อมูลที่ได้จากการรวบรวมข้อมูลทุติยภูมิ และข้อมูลปฐมภูมิจากการสำรวจภาคสนาม การศึกษาด้านกายภาพ ได้จาก การวิเคราะห์สถานภาพของทรัพยากรธรรมชาติ อาทิ ทรัพยากรดิน ทรัพยากรน้ำ และทรัพยากรป่าไม้ร่วมกับการพิจารณาลักษณะการใช้ประโยชน์ที่ดิน ข้อกฎหมายที่เกี่ยวข้องกับพื้นที่ในเขตป่าไม้ตามกฎหมาย เช่น เขตรักษาพันธุ์สัตว์ป่า เขตอุทยานแห่งชาติ เขตป่าสงวนแห่งชาติ และนโยบายของรัฐที่เกี่ยวข้องกับพื้นที่ที่มีมติคณะรัฐมนตรีเกี่ยวกับการใช้ที่ดิน มติคณะรัฐมนตรีเรื่องการจำแนกการใช้ประโยชน์ที่ดินในพื้นที่ป่าไม้ในเขตป่าสงวนแห่งชาติ เป็นต้น ประกอบกับการพิจารณาจากทิศทางตามกรอบนโยบายที่เกี่ยวข้องกับการกำหนดเขตการใช้ที่ดินภายในพื้นที่ตำบล เช่น ยุทธศาสตร์ของจังหวัด ร่วมกับความต้องการของท้องถิ่น สามารถกำหนดแนวทางการใช้ที่ดินตามศักยภาพของทรัพยากร เพื่อการรักษาคุณภาพของลักษณะทางนิเวศวิทยาและการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติ โดยคำนึงถึงสภาพทาง

เศรษฐกิจและสังคมของชุมชนในพื้นที่ ซึ่งข้อมูลนี้ส่วนหนึ่งได้มาจากการวิเคราะห์ชุมชนแบบมีส่วนร่วม (PRA) ทำการสังเคราะห์ข้อมูลทุกด้านเพื่อให้ได้เขตการใช้ที่ดินที่เหมาะสมกับศักยภาพของพื้นที่ต่อไป

6.2 แผนการใช้ที่ดิน

จากการวิเคราะห์ข้อมูลกายภาพ เศรษฐกิจ และสังคม พบว่าแผนการใช้ที่ดินตำบลภูเหล็ก อำเภอบ้านไผ่ จังหวัดขอนแก่น สามารถกำหนดออกเป็น 6 เขตหลัก ได้แก่ เขตป่าไม้ เขตเกษตรกรรม เขตชุมชนและสิ่งปลูกสร้าง เขตแหล่งน้ำ เขตพื้นที่อื่น ๆ เขตรักษาสมดุของธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม มีรายละเอียดดังนี้ (ตารางที่ 6-1 และรูปที่ 6-1)

ทั้งนี้ในเขตเกษตรกรรมที่มีศักยภาพการผลิตสูง (ประเภทที่ 1) หากมีการปรับปรุงบำรุงดิน หรือ ปรับโครงสร้างของพื้นที่ให้เหมาะสม เช่น ยกร่อง จัดทำระบบอนุรักษ์ดินและน้ำประเภทต่าง ๆ สามารถยกระดับเป็นเขตเกษตรกรรมชั้นดีได้ เนื่องจากการบริหารจัดการด้านทรัพยากรน้ำไว้แล้ว โดยเฉพาะระบบชลประทาน” เป็นย่อน้ำสุดท้าย ถ้ามีเขตเกษตรกรรมที่มีศักยภาพการผลิตสูง (ประเภทที่ 1)

6.2.1 เขตป่าไม้ เป็นเขตพื้นที่ที่อยู่ในเขตป่าตามกฎหมายและมติคณะรัฐมนตรี ได้แก่ พื้นที่ป่าสงวนแห่งชาติ เขตรักษาพันธุ์สัตว์ป่า อุทยานแห่งชาติ เขตป่าไม้ถาวร หรืออยู่ในพื้นที่ชั้นคุณภาพลุ่มน้ำชั้นที่ 1A 1B หรือ 2 พื้นที่ในเขตนี้ส่วนใหญ่ยังคงสภาพเป็นป่าไม้ บางบริเวณได้ถูกนำไปใช้ประโยชน์ในรูปแบบที่ไม่เหมาะสม ไม่เป็นไปตามมาตรการหรือกฎหมายที่เกี่ยวข้องกับการใช้ประโยชน์ของที่ดินหรือทรัพยากรป่าไม้ของพื้นที่นั้น ๆ ประกอบด้วย 3 เขตรอง ได้แก่ เขตป่าไม้สมบูรณ์ เขตป่าไม้เสื่อมโทรม และเขตฟื้นฟูธรรมชาติ มีเนื้อที่ 13,737 ไร่ หรือคิดเป็นร้อยละ 33.69 ของเนื้อที่ตำบล มีรายละเอียดดังนี้

1) เขตป่าไม้สมบูรณ์ (สัญลักษณ์ 1100) มีเนื้อที่ 613 ไร่ หรือ คิดเป็นร้อยละ 1.50 ของเนื้อที่ตำบล เป็นเขตที่อยู่ภายในเงื่อนไขดังกล่าวข้างต้น แต่มีสภาพการใช้ที่ดินปัจจุบันเป็นป่าไม้สมบูรณ์

2) เขตป่าไม้เสื่อมโทรม (สัญลักษณ์ 1200) มีเนื้อที่ 195 ไร่ หรือ คิดเป็นร้อยละ 0.48 ของเนื้อที่ตำบล แต่มีสภาพการใช้ที่ดินปัจจุบันเป็นป่าไม้ที่มีลักษณะเสื่อมโทรม ซึ่งหากปล่อยไว้ตามธรรมชาติไม่มีการเข้าไปรบกวนอาจฟื้นตัวกลับมาเป็นป่าสมบูรณ์ได้ดังเดิม

3) เขตฟื้นฟูธรรมชาติ (สัญลักษณ์ 1300) มีเนื้อที่ 12,929 ไร่ หรือ คิดเป็นร้อยละ 31.71 ของเนื้อที่ตำบล เป็นพื้นที่ที่มีการบุกรุก แคว้นทางพื้นที่ป่าไม้ และเปลี่ยนแปลงการใช้ประโยชน์พื้นที่เป็นอย่างอื่น ส่วนใหญ่เพื่อทำการเกษตร

6.2.2 เขตเกษตรกรรม เป็นพื้นที่เกษตรกรรมซึ่งในที่นี้ คือ พื้นที่ที่อยู่นอกเขตที่มีการประกาศเป็นเขตป่าไม้ตามกฎหมาย ซึ่งรัฐได้กำหนดเป็นพื้นที่ทำกิน มีการออกเอกสารสิทธิซึ่งรวมถึงพื้นที่ในเขตปฏิรูปที่ดินเพื่อเกษตรกรรมด้วย เขตนี้รวมถึงการทำกิจกรรมภาคการเกษตรอื่นที่นอกเหนือจากการปลูกพืชด้วย ประกอบด้วย 4 เขตรอง ได้แก่ เขตเกษตรกรรมชั้นดี เขตเกษตรกรรมที่มีศักยภาพการผลิตสูง เขตเกษตรกรรมที่มีศักยภาพการผลิตต่ำ เขตประมง และเขตปศุสัตว์ มีเนื้อที่ 24,043 ไร่ หรือคิดเป็นร้อยละ 58.97 ของเนื้อที่ตำบล มีรายละเอียดดังนี้

1) เขตเกษตรกรรมที่มีศักยภาพการผลิตสูง พื้นที่เขตนี้มีศักยภาพในการผลิตรองจากเขตเกษตรกรรมชั้นดี ซึ่งแบ่งออกเป็น 1 ประเภท คือ เขตเกษตรกรรมที่มีศักยภาพการผลิตสูง (ประเภทที่ 2) เป็นเขตที่ทำการเกษตรโดยอาศัยน้ำฝนเป็นหลัก ซึ่งส่งผลให้มีข้อจำกัดต่อการเพาะปลูกพืชด้านความชื้นที่พืชนำไปใช้ประโยชน์ ในส่วนของที่ดินมีศักยภาพในการผลิตอยู่ในระดับสูงถึงปานกลาง และนอกจากนี้พบว่าดินในพื้นที่เขตนี้มีสมบัติที่เหมาะสมต่อการเพาะปลูกพืชแยกตามชนิดพืช มีรายละเอียดดังนี้

- เขตทำนา (สัญลักษณ์ 2221) มีเนื้อที่ 2,166 ไร่ หรือ คิดเป็นร้อยละ 5.31 ของเนื้อที่ตำบล เป็นพื้นที่ที่มีศักยภาพต่อการทำนาในระดับเหมาะสมเล็กน้อยถึงไม่เหมาะสม และปัจจุบันเกษตรกรรมมีการปลูกข้าวได้ปีละ 1 ครั้ง

- เขตปลูกไม้ผล (สัญลักษณ์ 2222) มีเนื้อที่ 12 ไร่ หรือ คิดเป็นร้อยละ 0.03 ของเนื้อที่ตำบล ปัจจุบันเกษตรกรรมปลูกไม้ผล โดยไม้ผลที่ปลูกได้แก่ มะม่วง

- เขตปลูกพืชไร่ (สัญลักษณ์ 2224) มีเนื้อที่ 721 ไร่ หรือ คิดเป็นร้อยละ 1.77 ของเนื้อที่ตำบล ปัจจุบันเกษตรกรรมปลูกพืชไร่ โดยพืชไร่ที่ปลูกได้แก่ มันสำปะหลัง และอ้อย

- เขตปลูกพืชทางเลือก (สัญลักษณ์ 2225) มีเนื้อที่ 12 ไร่ หรือ คิดเป็นร้อยละ 0.03 ของเนื้อที่ตำบล ปัจจุบันปลูกพืชผัก ไม้ดอก หรือเกษตรผสมผสาน

2) เขตเกษตรกรรมที่มีศักยภาพการผลิตต่ำ พื้นที่เขตนี้ถูกกำหนดให้เป็นเขตเกษตรกรรมที่ต้องมีการดำเนินการแก้ไขปัญหาคือเป็นข้อจำกัดของการใช้ที่ดินเพื่อเกษตรกรรมต่างๆ การทำการเกษตรในเขตนี้อาศัยน้ำฝนเป็นหลัก มีศักยภาพในการผลิตอยู่ในระดับเหมาะสมเล็กน้อยถึงไม่เหมาะสม พบปัญหาทางกายภาพของดินที่สำคัญหลาย เช่น เป็นดินตื้นซึ่งเป็นข้อจำกัดของการหยั่งรากพืชในการยึดลำต้นและการดูดซับธาตุอาหารพืชในดิน เนื้อดินเป็นทรายจัด ซึ่งมีผลต่อความสามารถในการอุ้มน้ำ เป็นพื้นที่ที่มีความลาดชัน เป็นต้น จากข้อจำกัดการใช้ที่ดินดังกล่าวข้างต้นจึงจำเป็นต้องพัฒนาปรับปรุงและมีมาตรการเพื่อเพิ่มผลผลิตทางการเกษตรในพื้นที่ให้สูงขึ้น รวมถึงการป้องกันไม่ให้เกิดสภาพแวดล้อมเสื่อมโทรมจากการใช้พื้นที่ มีรายละเอียดดังนี้

- (1) เขตทำนา (สัญลักษณ์ 2310) มีเนื้อที่ 5,295 ไร่ หรือ คิดเป็นร้อยละ 12.99 ของเนื้อที่ตำบล ปัจจุบันเกษตรกรรมมีการปลูกข้าวได้ปีละ 1 ครั้ง

- (2) เขตปลูกไม้ผล (สัญลักษณ์ 2320) มีเนื้อที่ 300 ไร่ หรือ คิดเป็นร้อยละ 0.74 ของเนื้อที่ตำบล ปัจจุบันเกษตรกรรมปลูกไม้ผล โดยไม้ผลที่ปลูกได้แก่ มะม่วง

- (3) เขตปลูกไม้ยืนต้น (สัญลักษณ์ 2330) มีเนื้อที่ 756 ไร่ หรือ คิดเป็นร้อยละ 1.86 ของเนื้อที่ตำบล ปัจจุบันเกษตรกรรมปลูกไม้ยืนต้น โดยไม้ยืนต้นที่ปลูกได้แก่ ยูคาลิปตัส

- (4) เขตปลูกพืชไร่ (สัญลักษณ์ 2340) มีเนื้อที่ 14,473 ไร่ หรือ คิดเป็นร้อยละ 35.50 ของเนื้อที่ตำบล ปัจจุบันเกษตรกรรมปลูกพืชไร่ โดยพืชไร่ที่ปลูกได้แก่ มันสำปะหลัง และอ้อย

- (5) เขตปลูกพืชทางเลือก (สัญลักษณ์ 2350) มีเนื้อที่ 32 ไร่ หรือ คิดเป็นร้อยละ 0.08 ของเนื้อที่ตำบล ปัจจุบันปลูกพืชผัก ไม้ดอก หรือเกษตรผสมผสาน

3) เขตประมง (สัญลักษณ์ 2400) มีเนื้อที่ 43 ไร่ หรือคิดเป็นร้อยละ 0.10 ของเนื้อที่ตำบล เป็นเขตที่ทำกิจกรรมด้านการประมงได้แก่ การเลี้ยงสัตว์น้ำประเภทต่าง ๆ มีรายละเอียดดังนี้

4) เขตปศุสัตว์ มีเนื้อที่ 233 ไร่ หรือคิดเป็นร้อยละ 0.57 ของเนื้อที่ตำบล ประกอบด้วย 2 เขตรอง ได้แก่ เขตทุ่งหญ้าเลี้ยงสัตว์ และเขตโรงเรือนเลี้ยงสัตว์ มีรายละเอียดดังนี้

(1) เขตทุ่งหญ้าเลี้ยงสัตว์ (สัญลักษณ์ 2510) ปัจจุบันมีการปลูกหญ้าเลี้ยงสัตว์ มีเนื้อที่ 133 ไร่ หรือ คิดเป็นร้อยละ 0.33 ของเนื้อที่ตำบล

(2) เขตโรงเรือนเลี้ยงสัตว์ (สัญลักษณ์ 2520) ปัจจุบันมีการสร้างโรงเรือนเลี้ยงสัตว์ ประเภทต่าง ๆ มีเนื้อที่ 100 ไร่ หรือ คิดเป็นร้อยละ 0.25 ของเนื้อที่ตำบล

6.2.3 เขตชุมชนและสิ่งปลูกสร้าง มีเนื้อที่ 1,147 ไร่ หรือคิดเป็นร้อยละ 2.81 ของเนื้อที่ตำบล ประกอบด้วย 3 เขตรอง ได้แก่ เขตชุมชน/สถานที่ราชการ เขตอุตสาหกรรม/แหล่งรับซื้อผลผลิต และเขตการใช้พื้นที่เฉพาะ มีรายละเอียดดังนี้

(1) เขตชุมชน/สถานที่ราชการ (สัญลักษณ์ 3100) มีเนื้อที่ 1,100 ไร่ หรือ คิดเป็นร้อยละ 2.70 ของเนื้อที่ตำบล ปัจจุบันมีการใช้ที่ดินชุมชนและที่อยู่อาศัย มีทั้งประเภทชุมชนเมือง ชุมชนชนบท และที่ตั้งของสถาบันและสถานที่ราชการต่าง ๆ

(2) เขตอุตสาหกรรม/แหล่งรับซื้อผลผลิต (สัญลักษณ์ 3200) มีเนื้อที่ 39 ไร่ หรือ คิดเป็นร้อยละ 0.10 ของเนื้อที่ตำบล ปัจจุบันมีการใช้ที่ดินประเภทโรงงานอุตสาหกรรม แหล่งรับซื้อผลผลิตทางการเกษตรประเภทต่าง ๆ

(3) และเขตการใช้พื้นที่เฉพาะ (สัญลักษณ์ 3300) มีเนื้อที่ 8 ไร่ หรือ คิดเป็นร้อยละ 0.02 ของเนื้อที่ตำบล ปัจจุบันมีการใช้ที่ดินที่นอกเหนือจาก 2 เขตดังกล่าวข้างต้น เช่น สถานที่พักผ่อน ท้องเที่ยว สวนสาธารณะ รีสอร์ท ระบบขนส่งมวลชน โบราณสถาน เป็นต้น

6.2.4 เขตแหล่งน้ำ มีเนื้อที่ 1,372 ไร่ หรือคิดเป็นร้อยละ 3.37 ของเนื้อที่ตำบล ประกอบด้วย 2 เขตรอง ได้แก่ เขตแหล่งน้ำตามธรรมชาติ และเขตแหล่งน้ำที่สร้างขึ้น มีรายละเอียดดังนี้

(1) เขตแหล่งน้ำตามธรรมชาติ (สัญลักษณ์ 4100) มีเนื้อที่ 361 ไร่ หรือ คิดเป็นร้อยละ 0.88 ของเนื้อที่ตำบล ปัจจุบันมีสภาพการใช้ที่ดินเป็นลักษณะของแหล่งน้ำตามธรรมชาติ เช่น ห้วยหนอง คลอง แม่น้ำ เป็นต้น

(2) เขตแหล่งน้ำที่สร้างขึ้น (สัญลักษณ์ 4200) มีเนื้อที่ 1,012 ไร่ หรือ คิดเป็นร้อยละ 2.48 ของเนื้อที่ตำบล ปัจจุบันมีสภาพการใช้ที่ดินเป็นแหล่งน้ำที่สร้างขึ้น เช่น คลองชลประทาน อ่างเก็บน้ำ เป็นต้น

6.2.5 เขตพื้นที่อื่น ๆ (สัญลักษณ์ 5000) มีเนื้อที่ 188 ไร่ หรือคิดเป็นร้อยละ 0.46 ของเนื้อที่ตำบล เป็นเขตที่มีลักษณะการใช้ที่ดินที่มีความเฉพาะ เช่น เหมืองแร่ ที่ทิ้งขยะ หาดทราย ไม้พุ่ม เป็นต้น

แผนการใช้ที่ดินตำบลภูเหล็ก อำเภอบ้านไผ่ จังหวัดขอนแก่น

6.2.6 เขตรักษาสมดุลของธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม (สัญลักษณ์ 6000) มีเนื้อที่ 285 ไร่ หรือคิดเป็นร้อยละ 0.70 ของเนื้อที่ตำบล มีการใช้ที่ดินเป็นป่าไม้ที่พบในพื้นที่เกษตรกรรม ซึ่งอยู่นอกเขตป่าไม้ตามกฎหมาย ส่วนใหญ่เป็นป่าปลูก ป่าชุมชน

ตารางที่ 6-1 เขตการใช้ที่ดิน ตำบลภูเหล็ก อำเภอบ้านไผ่ จังหวัดขอนแก่น

เขตการใช้ที่ดิน	เนื้อที่	
	ไร่	ร้อยละ
1. เขตป่าไม้	13,737	33.69
1.1. เขตป่าไม้สมบูรณ์	613	1.50
1.2. เขตป่าไม้เสื่อมโทรม	195	0.48
1.3. เขตฟื้นฟูธรรมชาติ	12,929	31.71
2. เขตเกษตรกรรม	24,043	58.97
2.1 เขตเกษตรกรรมที่มีศักยภาพผลิตสูง	2,911	7.14
2.1.1 เขตเกษตรกรรมที่มีศักยภาพการผลิตสูง (ประเภทที่ 2)	2,911	7.14
เขตทำนา (ศักยภาพสูง ประเภท 2)	2,166	5.31
เขตปลูกไม้ผล (ศักยภาพสูง ประเภท 2)	12	0.03
เขตปลูกไม้ยืนต้น (ศักยภาพสูง ประเภท 2)	721	1.77
เขตปลูกพืชไร่ (ศักยภาพสูง ประเภท 2)	12	0.03
2.2 เขตเกษตรกรรมที่มีศักยภาพผลิตต่ำ	20,857	51.15
เขตทำนา	5,295	12.99
เขตปลูกไม้ผล	300	0.74
เขตปลูกไม้ยืนต้น	756	1.86
เขตปลูกพืชไร่	14,473	35.50
2.3 เขตประมง	43	0.10
2.4 เขตปศุสัตว์	233	0.57
2.4.1 เขตทุ่งหญ้าเลี้ยงสัตว์	133	0.33
2.4.2 เขตโรงเรือนเลี้ยงสัตว์	100	0.25
3. เขตชุมชนและสิ่งปลูกสร้าง	1,147	2.81
3.1 เขตชุมชน/สถานที่ราชการ	1,100	7.70
3.2 เขตอุตสาหกรรม/แหล่งรับซื้อผลผลิต	39	0.10

แผนการใช้ที่ดินตำบลภูเหล็ก อำเภอบ้านไผ่ จังหวัดขอนแก่น

ตารางที่ 6-1 (ต่อ)

เขตการใช้ที่ดิน	เนื้อที่	
	ไร่	ร้อยละ
3.3 เขตการใช้พื้นที่เฉพาะ	8	0.02
4. เขตแหล่งน้ำ	1,372	3.37
4.1 เขตแหล่งน้ำตามธรรมชาติ	361	0.88
4.2 เขตแหล่งน้ำที่สร้างขึ้น	1,012	2.48
5. เขตพื้นที่อื่นๆ	188	0.46
6. เขตรักษาสมดุของธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม	285	0.70
รวมเนื้อที่ทั้งหมด	40,773	100.00

หมายเหตุ: เนื้อที่คำนวณด้วยระบบสารสนเทศภูมิศาสตร์

บทที่ 7

การขับเคลื่อนแผนการใช้ที่ดิน

7.1 ขั้นตอนการดำเนินงาน

ภายหลังการจัดทำแผนการใช้ที่ดินตำบลภูเหล็ก อำเภอบ้านไผ่ จังหวัดขอนแก่นแล้วจะต้องดำเนินการดังต่อไปนี้

7.1.1 จัดทำเป้าหมายการดำเนินงานและงบประมาณและกิจกรรมต่าง ๆ ที่จะดำเนินการในปีงบประมาณ 2568 ถึง 2572

7.1.2 นำแผนการใช้ที่ดินตำบลภูเหล็ก ไปเสนอต่อองค์การบริหารส่วนตำบลภูเหล็ก เพื่อมีมติให้ความร่วมมือกับกรมพัฒนาที่ดินเพื่อดำเนินการกิจกรรมต่าง ๆ ที่กำหนดไว้ในแผน และได้รับการเชื่อมโยงสู่แผนพัฒนาตำบล

7.1.3 สถานีพัฒนาที่ดินขอนแก่น เสนอเป้าหมายและงบประมาณให้รายงานมายังกรมพัฒนาที่ดิน

7.1.4 กรมพัฒนาที่ดินพิจารณาสนับสนุนงบประมาณกิจกรรมและโครงการตามเป้าหมายที่กำหนด ในแผนการใช้ที่ดิน

7.1.5 สถานีพัฒนาที่ดินขอนแก่น นำเสนอต่อที่ประชุมจังหวัด/อำเภอ เพื่อสร้างการรับรู้และประชาสัมพันธ์ให้หน่วยงานอื่น นำโครงการภายใต้หน่วยงานมาพัฒนาพื้นที่ตามแผนการใช้ที่ดินกำหนด

7.2 กิจกรรมที่จะดำเนินการของกรมพัฒนาที่ดิน

งบประมาณที่กำหนดไว้เป็นการประมาณเบื้องต้น อาจมีการเปลี่ยนแปลงตามที่ได้รับการจัดสรรให้ดำเนินการ (ตารางที่ 7-1)

7.2.1 เขตเกษตรกรรม

1) เขตทำนา มีแผนงาน/โครงการ ดังนี้

1.1) การปรับปรุงบำรุงดิน

- (1) โครงการส่งเสริมการผลิตและการใช้สารอินทรีย์
- (2) ผลิตน้ำหมักชีวภาพ พด.2
- (3) ผลิตและจัดหาเมล็ดพันธุ์พืชปุ๋ยสด
- (4) ส่งเสริมการปรับปรุงบำรุงดินด้วยปุ๋ยพืชสด
- (5) โครงการไถกลบตอซังเพื่อเพิ่มอินทรีย์วัตถุและแร่ธาตุในดิน
- (6) สนับสนุนปัจจัยการผลิตปุ๋ยหมัก พด.1
- (7) ส่งเสริมการผลิตปุ๋ยหมัก
- (8) การพัฒนากลุ่มเกษตรกรใช้สารอินทรีย์ลดการใช้สารเคมีทางการเกษตร
- (9) การจัดหาปุ๋ยโดโลไมต์

- (10) การส่งเสริมการปรับปรุงพื้นที่ดินกรด
- 1.2) การบริหารจัดการน้ำ
 - (1) โครงการแหล่งน้ำในไร่นานอกเขตชลประทาน
- 1.3) การฟื้นฟูและป้องกันการชะล้างพังทลายของดิน
 - (1) การปลูกหญ้าแฝกเพื่อการอนุรักษ์ดินและน้ำ
- 2) เขตปลูกไม้ผล เขตปลูกไม้ยืนต้น เขตปลูกพืชไร่ และเขตปลูกพืชทางเลือก มีแผนงาน/โครงการ ดังนี้
- 2.1) การปรับปรุงบำรุงดิน
 - (1) โครงการส่งเสริมการผลิตและการใช้สารอินทรีย์
 - (2) ผลิตและจัดหาเมล็ดพันธุ์พืชปุ๋ยสด
 - (3) ส่งเสริมการปรับปรุงบำรุงดินด้วยปุ๋ยพืชสด
 - (4) สนับสนุนปัจจัยการผลิตปุ๋ยหมัก พด.1
 - (5) ส่งเสริมการผลิตปุ๋ยหมัก
 - (6) พัฒนากลุ่มเกษตรกรใช้สารอินทรีย์ทดแทนสารเคมีทางการเกษตร
 - (7) การจัดหาปุ๋ยอินโดไมท์
 - (8) การส่งเสริมการปรับปรุงพื้นที่ดินกรด
- 2.2) การบริหารจัดการน้ำ
 - (1) การก่อสร้างแหล่งน้ำในไร่นานอกเขตชลประทาน
- 2.3) การฟื้นฟูและป้องกันการชะล้างพังทลายของดิน
 - (1) โครงการผลิตหญ้าแฝกเพื่อปลูก
- 3) เขตประมง มีแผนงาน/โครงการ ดังนี้
- 3.1) การปรับปรุงบำรุงดิน
 - (1) ผลิตน้ำหมักชีวภาพ พด.6 จุลินทรีย์ผลิตสารบำบัดน้ำเสีย
 - (2) โครงการส่งเสริมการผลิตและการใช้สารอินทรีย์
- 4) เขตปศุสัตว์ มีแผนงาน/โครงการ ดังนี้
- 3.1) การปรับปรุงบำรุงดิน
 - (1) โครงการส่งเสริมการผลิตและการใช้สารอินทรีย์
 - (2) ผลิตและจัดหาเมล็ดพันธุ์พืชปุ๋ยสด
 - (3) ส่งเสริมการปรับปรุงบำรุงดินด้วยปุ๋ยพืชสด
 - (4) สนับสนุนปัจจัยการผลิตปุ๋ยหมัก พด.1
 - (5) ส่งเสริมการผลิตปุ๋ยหมัก

7.3 กิจกรรมที่จะดำเนินงานของหน่วยงานอื่น

การดำเนินงานของหน่วยงานอื่น อาจมีการเปลี่ยนแปลงตามเป้าหมายที่ทางหน่วยงานอื่นได้รับการจัดสรรให้ดำเนินการนั้นๆ (ตารางที่ 7-2)

7.3.1 เขตเกษตรกรรม

1) เขตทำนา มีกิจกรรมที่ขอการสนับสนุนจากส่วนราชการอื่น ดังนี้

- (1) ใช้ตลาดนำการผลิตในการเลือกชนิดพืชหลังนาและหาตลาดรองรับ (สำนักงานพาณิชย์จังหวัดขอนแก่น/สำนักงานสหกรณ์จังหวัดขอนแก่น)
- (2) จัดอบรมถ่ายทอดความรู้เรื่องการใช้พันธุ์ข้าว (กรมการข้าว)
- (3) จัดอบรมถ่ายทอดความรู้เรื่องการป้องกันกำจัดศัตรูข้าวและการจัดการโรค/แมลง (กรมการข้าว)
- (4) ถ่ายทอดองค์ความรู้เรื่องการผลิตเมล็ดพันธุ์ข้าว (กรมการข้าว)
- (5) ถ่ายทอดองค์ความรู้การแปรรูปข้าวและบรรจุภัณฑ์ (กรมส่งเสริมการเกษตร/กรมส่งเสริมสหกรณ์)

2) เขตปลูกไม้ผล เขตปลูกไม้ยืนต้น เขตปลูกพืชไร่ และเขตปลูกพืชทางเลือก มีกิจกรรมที่ขอการสนับสนุนจากส่วนราชการอื่น ดังนี้

- (1) ใช้ตลาดนำการผลิตในการเลือกชนิดพืชและหาตลาดรองรับ ทั้งในเขตที่เหมาะสมและในเขตที่ไม่เหมาะสมและต้องการปรับเปลี่ยนชนิดพืช (สำนักงานพาณิชย์จังหวัดขอนแก่น/สำนักงานสหกรณ์จังหวัดขอนแก่น)
- (2) การอบรมให้ความรู้การเข้าสู่กระบวนการรับรองมาตรฐานสินค้าเกษตรปลอดภัย (GAP) (กรมวิชาการเกษตร)
- (3) จัดอบรมถ่ายทอดความรู้การทำการเกษตรผสมผสานตามแนวทางเศรษฐกิจพอเพียง (กรมส่งเสริมการเกษตร)
- (4) สนับสนุนการขุดเจาะน้ำบาดาลเพื่อการเกษตร (กรมทรัพยากรน้ำบาดาล)
- (5) จัดอบรมถ่ายทอดองค์ความรู้เกษตรกรรมยั่งยืน (เกษตรและสหกรณ์จังหวัดขอนแก่น)

3) เขตประมง มีกิจกรรมที่ขอการสนับสนุนจากส่วนราชการอื่น ดังนี้ ส่งเสริม/สนับสนุนพันธุ์สัตว์ ความรู้ด้านการเลี้ยงปลา การทำอาหารปลา (สำนักงานประมงจังหวัดจังหวัดขอนแก่น)

4) เขตปศุสัตว์ กิจกรรมที่ขอการสนับสนุนจากส่วนราชการอื่น ดังนี้ ส่งเสริม/สนับสนุนการปลูกหญ้าเลี้ยงสัตว์ ความรู้ด้านการเลี้ยงสัตว์เศรษฐกิจชนิดต่างๆ การป้องกันและรักษาโรค (สำนักงานปศุสัตว์จังหวัด)

7.3.2 เขตแหล่งน้ำ มีกิจกรรมที่ขอการสนับสนุนจากส่วนราชการอื่น ดังนี้

- 1.1) สนับสนุนการพัฒนาเพื่อเพิ่มพื้นที่กักเก็บน้ำ (สำนักงานชลประทานขอนแก่น)
- 1.2) สนับสนุนการเพาะเลี้ยงสัตว์น้ำ (ประมงจังหวัดขอนแก่น)

7.4 ความต้องการของชุมชนและองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น

จากการดำเนินการจัดทำกระบวนการมีส่วนร่วมของประชาชนที่องค์การบริหารส่วนตำบลภูเหล็ก เมื่อวันที่ 30 สิงหาคม 2567 ประชาชนมีความต้องการที่จะให้ดำเนินการแก้ไขปัญหาระบบส่งน้ำจากแหล่งน้ำในพื้นที่ทำการเกษตร การขุดลอกแหล่งน้ำ แก้ไขปัญหาดินเสื่อมโทรมและฟื้นฟูความอุดมสมบูรณ์ของดิน ต้องการพัฒนา ชุมชนรู้เพื่อพัฒนาอาชีพทางการเกษตร และการออกเอกสารสิทธิ์ในที่ดินทำกิน รวมถึงต้องการลดและเลิกใช้สารเคมีทางการเกษตร และต้องการลดต้นทุนการผลิตภาคเกษตรกรรม

เพื่อตอบสนองต่อความต้องการของชุมชนและการแก้ไขปัญหาเชิงพื้นที่ของตำบลภูเหล็ก กรมพัฒนาที่ดินได้วิเคราะห์เบื้องต้น ดังต่อไปนี้

ปัญหาของตำบลภูเหล็ก ในภาพรวมสรุปได้ว่า มีปัญหาสำคัญ 2 ประการ 1) ขาดแคลนน้ำเพื่อการเกษตร แหล่งน้ำต้นเขินจากการพัดพาตะกอนดิน 2) ดินเสื่อมสภาพ ดินขาดความอุดมสมบูรณ์ รองลงมาคือ ราคาผลผลิตภาคการเกษตรต่ำ และประชาชนบางกลุ่มไม่มีเอกสารสิทธิ์ในที่ดินทำกิน รวมถึงมีการใช้สารเคมีในปริมาณที่มาก และต้นทุนการผลิตภาคเกษตรกรรมสูง ปัญหาดังกล่าวนี้นำส่งผลกระทบต่อคุณภาพชีวิตของราษฎรในชุมชนโดยรวม

ในกรณีของปัญหาความเสื่อมโทรมของที่ดินนั้นจะรวมถึง 1) ดินเสื่อมสภาพดินขาดความอุดมสมบูรณ์ 2) การชะล้างพังทลายของดิน 3) ดินเค็ม 4) ดินกรด จากการวิเคราะห์การชะล้างพังทลายในเขตการใช้ที่ดินของตำบลภูเหล็ก ซึ่งมีเนื้อที่รวม 40,733 ไร่ นั้นพบว่า ระดับการสูญเสียของดินในระดับที่น้อย 0-2 ตัน/ไร่/ปี ประมาณ 39,985 ไร่ คิดเป็นร้อยละ 98.07 ของพื้นที่ตำบล ระดับที่ปานกลาง 2-5 ตัน/ไร่/ปี ประมาณ 495 ไร่ คิดเป็นร้อยละ 1.21 ของพื้นที่ตำบล ระดับที่รุนแรง 5-15 ตัน/ไร่/ปี ประมาณ 293 ไร่ คิดเป็นร้อยละ 0.72 ของพื้นที่ตำบล (รูปที่ 7-1)

ปัญหาความเสื่อมโทรมของดินนั้น ซึ่งตำบลภูเหล็ก มีปัญหาคือ ดินขาดความอุดมสมบูรณ์ การชะล้างพังทลายของดิน นับเป็นปัญหารุนแรงในพื้นที่ทำการเกษตรที่เป็นดินทรายจัด การชะล้างพังทลายของดินจะเริ่มเกิดขึ้นรุนแรงในพื้นที่ที่มีความลาดชันตั้งแต่ 5 เปอร์เซ็นต์ขึ้นไป ที่ใช้ปลูกพืชโดยไม่มีการดำนอนรักษาดินและน้ำที่เหมาะสม การชะล้างพังทลายทำให้เกิดการสูญเสียหน้าดิน สมบัติทางเคมีและกายภาพของดินเสื่อมลง กลายเป็นพื้นที่เสื่อมโทรมที่ไม่สามารถเพาะปลูกพืชได้ นอกจากนั้นยังส่งผลกระทบต่อระบบนิเวศ เช่น แม่น้ำลำธาร และอ่างเก็บน้ำชลประทานต้นเขิน ความอุดมสมบูรณ์ของดินต่ำ ปริมาณอินทรีย์วัตถุธาตุอาหารโพแทสเซียมและฟอสฟอรัสที่เป็นประโยชน์ต่อพืชอยู่ในเกณฑ์ต่ำและต่ำมาก ความสามารถในการดูดซับธาตุอาหารและแลกเปลี่ยนธาตุอาหารต่ำมาก เมื่อมีการใส่ปุ๋ยเคมีลงไปทำให้เกิดการสูญเสียไปกับดินได้ง่าย ทำให้การตอบสนองต่อการใส่ปุ๋ยเคมีของพืชน้อย รวมทั้งการปลูกพืชต่อกันเวลานานโดยไม่มีการปรับปรุงบำรุงดินหรือเพิ่มความอุดมสมบูรณ์แก่ดิน ทำให้ความอุดมสมบูรณ์ของดินลดลง

นอกจากนี้ปัญหาทรัพยากรดินทางการเกษตรตามสภาพธรรมชาติในพื้นที่ปัญหาหลักที่พบเป็นดินทรายจัดในที่ดอน ส่งผลกระทบต่อพื้นที่การเพาะปลูก เนื่องจากเป็นดินเนื้อหยาบทำให้ดินดูดซับน้ำไว้ได้น้อย มีแร่ธาตุอาหารตามธรรมชาติต่ำมาก มีการดูดซับปุ๋ยต่ำมาก และมีโครงสร้างไม่ดีทำให้พืชขาดน้ำ และธาตุอาหารอย่างรุนแรง แคระแกร็นและไม่เจริญเติบโต การใช้ปุ๋ยเคมีให้ผลตอบแทนต่อพืชต่ำ และเป็นผลให้ผลผลิตต่อหน่วยพื้นที่ลดลง และบางพื้นที่มีปัญหาเกี่ยวกับสมบัติทางกายภาพของดินไม่ดี ได้แก่ ดินแน่นทึบ โดยเฉพาะดินพื้นที่นาที่ค่อนข้างเป็นทรายละเอียด มีอินทรีย์วัตถุเป็นองค์ประกอบต่ำ จะมีผลทำให้ดินอัดตัวแน่นทึบ ยากแก่การซึมน้ำของรากพืช โดยผลการประเมินความเหมาะสมของพื้นที่ตำบลภูเหล็ก มีพื้นที่สำหรับการปลูกข้าวและพืชอยู่ในระดับความเหมาะสมปานกลาง และระดับความเหมาะสมน้อย จากข้อจำกัดการใช้ที่ดินดังกล่าวข้างต้นจึงจำเป็นต้องดำเนินการพัฒนาปรับปรุงและมีมาตรการเฉพาะเพื่อเพิ่มผลผลิตการเกษตรกรรมในพื้นที่ให้สูงขึ้น

ในกรณีของการขาดแคลนน้ำในการทำเกษตรตำบลภูเหล็ก ปัญหาที่สำคัญคือความแห้งแล้งประชาชนในชนบทส่วนใหญ่ขาดเสถียรภาพในการบริหารจัดการน้ำให้เพียงพอในการทำเกษตรได้ตลอดปี และมีผลจากการทับถมของตะกอนดินในแหล่งน้ำจนตื้นเขิน การที่ประชากรเพิ่มขึ้น กิจกรรมที่ต้องใช้น้ำเพิ่มขึ้น ทำการเกษตรเพิ่มขึ้น รวมทั้งเหตุการณ์ที่เกิดจากการเปลี่ยนแปลงภูมิอากาศ เช่น ปริมาณฝนน้อยกว่าปกติ ฝนทิ้งช่วง จนเกิดความแห้งแล้ง การขาดแคลนน้ำจึงเกิดขึ้นอย่างต่อเนื่อง จึงมีข้อเสนอเร่งด่วนในการจัดการน้ำโดยวิธีการต่างๆ ให้เพียงพอกับความต้องการ

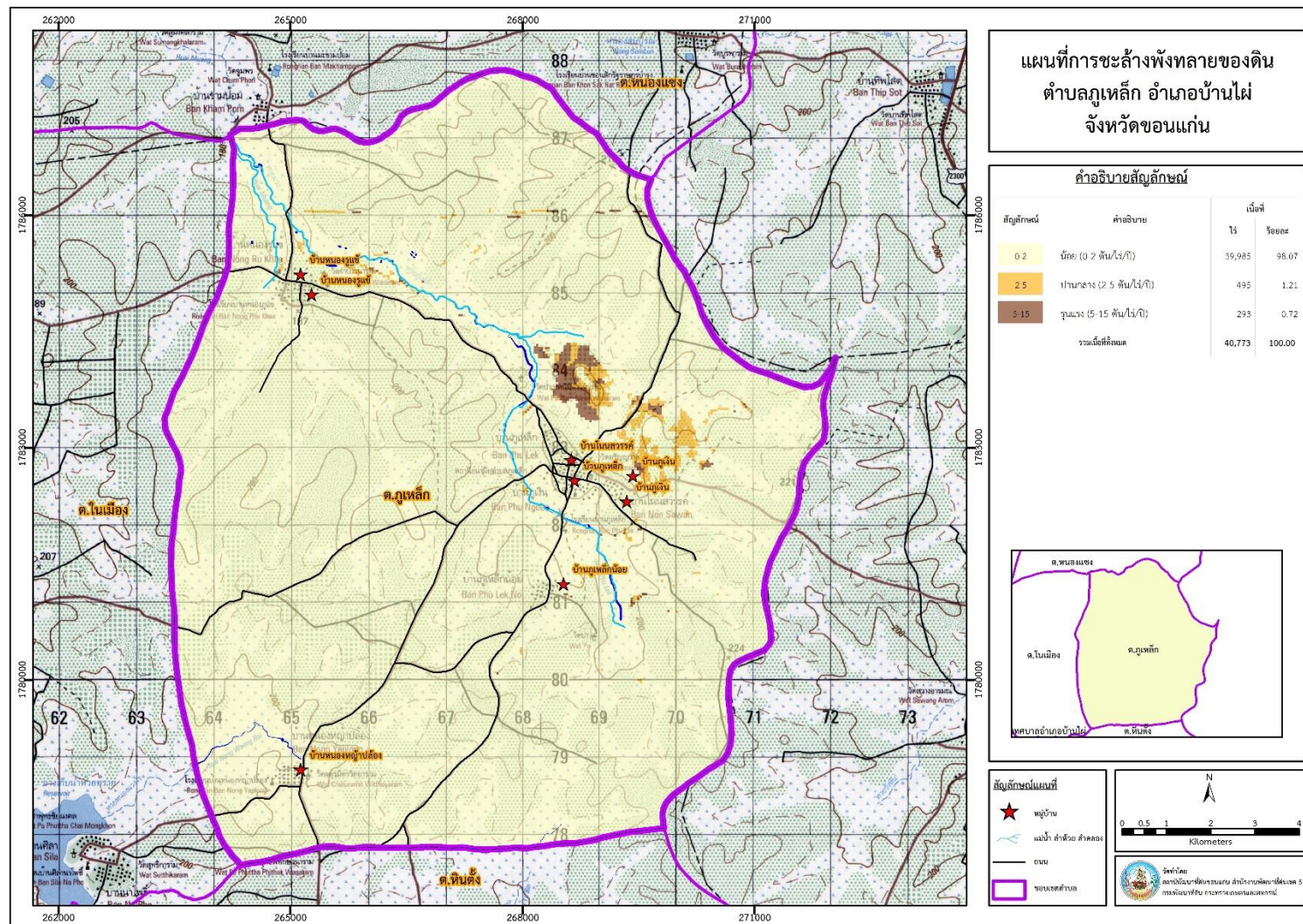
ประเด็นหลักจากข้อเสนอให้แก้ไขปัญหาระบบขาดแคลนน้ำและน้ำท่วม จะสรุปได้ว่ามี 5 ประการ คือ

- 1) การพัฒนาแหล่งน้ำขนาดเล็กเพื่อการอนุรักษ์ดินและน้ำ
- 2) การก่อสร้างแหล่งน้ำในไร่นานอกเขตชลประทาน
- 3) การเพิ่มแหล่งน้ำด้วยระบบสูบน้ำพลังงานแสงอาทิตย์
- 4) ระบบท่อส่งน้ำเพื่อการเกษตร
- 5) การขุดเจาะน้ำบาดาล

เพื่อตอบสนองข้อเสนอดังกล่าว จากการวิเคราะห์ข้อมูลเบื้องต้นที่มีอยู่ในปัจจุบันพบว่า “การพัฒนาแหล่งน้ำขนาดเล็กเพื่อการอนุรักษ์ดินและน้ำไม่สามารถดำเนินการแก้ปัญหาหมู่บ้านใดหมู่บ้านหนึ่งหรือใช้วิธีการใดวิธีการหนึ่งแล้วจะแก้ปัญหาระบบขาดแคลนน้ำทั้งตำบลได้โดยสิ้นเชิง การก่อสร้างแหล่งน้ำในไร่นานอกเขตชลประทานควบคู่กับการขุดเจาะน้ำบาดาล สามารถสร้างเสถียรภาพในการบริหารจัดการน้ำได้โดยสามารถกักเก็บน้ำไว้ใช้ตลอดทั้งปี ทำให้เกษตรกรลดต้นทุนการผลิตได้ ”

แผนการใช้ที่ดินตำบลภูเหล็ก อำเภอบ้านไผ่ จังหวัดขอนแก่น

รูปที่ 7-1 แผนที่การชะล้างพังทลายของดินตำบลภูเหล็ก อำเภอบ้านไผ่ จังหวัดขอนแก่น

แผนการใช้ที่ดินตำบลภูเหล็ก อำเภอบ้านไผ่ จังหวัดขอนแก่น

ตารางที่ 7-1 กิจกรรมที่จะดำเนินการของกรมพัฒนาที่ดิน

เขตการใช้ที่ดิน (เกษตรกรรม)	แผนงาน/โครงการ	งบประมาณ (บาท)
1. เขตทำนา เนื้อที่ 7,461 ไร่	1. การปรับปรุงบำรุงดิน	252,750
	1.1 โครงการส่งเสริมการผลิตและการใช้สารอินทรีย์	2,500
	1.2 ผลิตน้ำหมักชีวภาพ พด.2	6,000
	1.3 ผลิตและจัดหาเมล็ดพันธุ์พืชปุ๋ยสด	59,500
	1.4 ส่งเสริมการปรับปรุงบำรุงดินด้วยปุ๋ยพืชสด	375
	1.5 โครงการไถกลบตอซังเพื่อเพิ่มอินทรีย์วัตถุและแร่ธาตุในดิน	7,000
	1.6 สนับสนุนปัจจัยการผลิตปุ๋ยหมัก พด.1	1,500
	1.7 ส่งเสริมการผลิตปุ๋ยหมัก	136,000
	1.8 พัฒนากลุ่มเกษตรกรใช้สารอินทรีย์ทดแทนสารเคมีทางการเกษตร	3,000
	1.9 การจัดหาปูนโดโลไมต์	29,750
	1.10 การส่งเสริมการปรับปรุงพื้นที่ดินกรด	7,500
	2. การบริหารจัดการน้ำ	695,300
	2.1 การก่อสร้างแหล่งน้ำในไร่นานอกเขตชลประทาน	355,300
	2.2 โครงการจัดระบบอนุรักษ์ดินและน้ำบนพื้นที่ที่ไม่เหมาะสมทางการเกษตรตาม Agri-map	340,000
	3. การฟื้นฟูและป้องกันการชะล้างพังทลายของดิน	120,000
	3.1 การปลูกหญ้าแฝกเพื่อการอนุรักษ์ดินและน้ำ	120,000

แผนการใช้ที่ดินตำบลภูเหล็ก อำเภอบ้านไผ่ จังหวัดขอนแก่น

ตาราง 7-1 (ต่อ)

เขตการใช้ที่ดิน (เกษตรกรรม)	แผนงาน/โครงการ	งบประมาณ (บาท)
2. เขตปลูกไม้ผล เนื้อที่ 312 ไร่	1. การปรับปรุงบำรุงดิน	218,250
3. เขตปลูกไม้ยืนต้น เนื้อที่ 1,477 ไร่	1.1 โครงการส่งเสริมการผลิตและการใช้สารอินทรีย์	3,250
4. เขตปลูกพืชไร่ เนื้อที่ 14,485 ไร่	1.2 ผลิตและจัดหาเมล็ดพันธุ์พืชปุ๋ยสด	148,750
	1.3 ส่งเสริมการปรับปรุงบำรุงดินด้วยปุ๋ยพืชสด	15,000
	1.4 สนับสนุนปัจจัยการผลิตปุ๋ยหมัก พด.1	25,500
	1.5 ส่งเสริมการผลิตปุ๋ยหมัก	1,500
	1.6 พัฒนากลุ่มเกษตรกรใช้สารอินทรีย์ทดแทนสารเคมีทางการเกษตร	6,500
	1.7 การจัดหาปุ๋ยอินโดไมท์	17,000
	1.8 การส่งเสริมการปรับปรุงพื้นที่ดินกรด	750
	2. การบริหารจัดการน้ำ	115,750
	2.1 การก่อสร้างแหล่งน้ำในไร่นานอกเขตชลประทาน	115,750
	3. การฟื้นฟูและป้องกันการชะล้างพังทลายของดิน	30,000
	3.1 โครงการผลิตหญ้าแฝกเพื่อปลูก	30,000
5. เขตประมง เนื้อที่ 43 ไร่	1. การปรับปรุงบำรุงดิน	22,750
	1.1 ผลิตน้ำหมักชีวภาพ พด.6 จุลินทรีย์ผลิตสารบำบัดน้ำเสีย	13,000
	1.2 โครงการส่งเสริมการผลิตและการใช้สารอินทรีย์	9,750

แผนการใช้ที่ดินตำบลภูเหล็ก อำเภอบ้านไผ่ จังหวัดขอนแก่น

ตาราง 7-1 (ต่อ)

เขตการใช้ที่ดิน (เกษตรกรรม)	แผนงาน/โครงการ	งบประมาณ (บาท)
6. เขตปศุสัตว์ เนื้อที่ 233 ไร่	1. การปรับปรุงบำรุงดิน	28,050
	1.1 โครงการส่งเสริมการผลิตและการใช้สารอินทรีย์	1,300
	1.2 ผลิตและจัดหาเมล็ดพันธุ์พืชปุ๋ยสด	14,875
	1.3 ส่งเสริมการปรับปรุงบำรุงดินด้วยปุ๋ยพืชสด	3,000
	1.4 สนับสนุนปัจจัยการผลิตปุ๋ยหมัก พด.1	8,500
	1.5 ส่งเสริมการผลิตปุ๋ยหมัก	375
รวมเขตเกษตรกรรม	1. การปรับปรุงบำรุงดิน	269,050
	2. การบริหารจัดการน้ำ	115,750
	3. การฟื้นฟูและป้องกันการชะล้างพังทลายของดิน	30,000
รวมแผนงาน/โครงการ		414,800

หมายเหตุ : งบประมาณที่กำหนดไว้นี้เป็นประมาณเบื้องต้น อาจมีการเปลี่ยนแปลงตามที่ได้รับจัดสรรให้ดำเนินการ

แผนการใช้ที่ดินตำบลภูเหล็ก อำเภอบ้านไผ่ จังหวัดขอนแก่น

ตารางที่ 7-2 กิจกรรมที่จะดำเนินการของหน่วยงานอื่น

เขตการใช้ที่ดิน	กิจกรรมที่จะดำเนินการของหน่วยงานอื่น
1. เขตเกษตรกรรม 1. เขตทำนา เนื้อที่ 7,461 ไร่ 2. เขตปลูกไม้ผล เนื้อที่ 312 ไร่ 3. เขตปลูกไม้ยืนต้น เนื้อที่ 1,477 ไร่ 4. เขตปลูกพืชไร่ เนื้อที่ 14,485 ไร่	การแก้ปัญหาดินเสื่อมโทรมฟื้นฟูความอุดมสมบูรณ์ของดิน และเพิ่มศักยภาพการผลิต 1) โครงการส่งเสริมและพัฒนาสหกรณ์/กลุ่มเกษตรกรให้มีความเข้มแข็งตามศักยภาพ (สนง.สหกรณ์จังหวัด) 2) โครงการเกษตรอินทรีย์ (ศูนย์วิจัยพืชไร่จังหวัด) 3) โครงการศูนย์เรียนรู้การเพิ่มประสิทธิภาพการผลิตภาคเกษตร (ศูนย์วิจัยพืชไร่จังหวัด) 4) โครงการวิจัยและพัฒนาเทคโนโลยีและนวัตกรรม (ศูนย์วิจัยพืชไร่จังหวัด) 5) โครงการการบริหารความหลากหลายชีวภาพ (ศูนย์วิจัยพืชไร่จังหวัด) 6) โครงการพัฒนาเกษตรกรปราดเปรื่อง (Smart Farmer) 7) โครงการส่งเสริมเกษตรทฤษฎีใหม่ในเขตปฏิรูปที่ดิน (สนง.การปฏิรูปที่ดินจังหวัด) 8) โครงการสร้างและพัฒนาเกษตรกรรุ่นใหม่ (สนง.การปฏิรูปที่ดินจังหวัด) 9) โครงการพัฒนาเกษตรกรรมยั่งยืน (สนง.การปฏิรูปที่ดินจังหวัด) 11) โครงการส่งเสริมเกษตรกรทฤษฎีใหม่ (สนง.การปฏิรูปที่ดินจังหวัด) 12) โครงการมันสำปะหลังพันธุ์ดี (ศูนย์วิจัยพืชไร่จังหวัด) การปรับปรุงที่ดินและเปลี่ยนกิจกรรมการผลิต 1) โครงการพัฒนาเครือข่ายงานส่งเสริมการเกษตร (สนง.เกษตรจังหวัด) 2) โครงการเสริมสร้างและพัฒนาศักยภาพองค์กรเกษตรกร (สนง.เกษตรจังหวัด) 3) โครงการขับเคลื่อนการดำเนินงานส่งเสริมและพัฒนาวิสาหกิจชุมชน (สนง.เกษตรจังหวัด) 4) โครงการส่งเสริมเกษตรกรรมทางเลือก (สนง.เกษตรจังหวัด) 5) โครงการส่งเสริมการใช้เครื่องจักรกลทางการเกษตร (สนง.เกษตรจังหวัด)

แผนการใช้ที่ดินตำบลภูเหล็ก อำเภอบ้านไผ่ จังหวัดขอนแก่น

ตารางที่ 7-2 (ต่อ)

เขตการใช้ที่ดิน	กิจกรรมที่จะดำเนินการของหน่วยงานอื่น
	6) โครงการส่งเสริมเกษตรผสมผสาน (สนง.เกษตรจังหวัด) 7) โครงการขับเคลื่อนเศรษฐกิจพอเพียงในสหกรณ์และกลุ่มเกษตรกร (สนง.เกษตรจังหวัด) 8) โครงการพัฒนาตลาดสินค้าเกษตร (สนง.เกษตรจังหวัด) 9) โครงการธนาคารสินค้าเกษตร (สนง.เกษตรจังหวัด) 10) โครงการผลิตพันธุ์พืชและปัจจัยการผลิต (สนง.เกษตรจังหวัด) 11) โครงการระบบส่งเสริมการเกษตรแบบแปลงใหญ่ 12) โครงการบริหารจัดการพื้นที่เกษตรกรรม 13) โครงการผลิตและสนับสนุนหัวเชื้อจุลินทรีย์ควบคุมศัตรูพืช (ศูนย์ส่งเสริมเทคโนโลยีการเกษตรด้านอารักขาพืช จังหวัด) 14) โครงการสนับสนุนการผลิตจุลินทรีย์ควบคุมศัตรูพืชทดแทนการใช้สารเคมี
5. เขตประมง เนื้อที่ 43 ไร่	1) โครงการสร้างความเข้มแข็งกลุ่มการผลิตด้านการเกษตร (กรมประมง)
6. เขตปศุสัตว์ เนื้อที่ 233 ไร่	2) โครงการส่งเสริมและพัฒนาอาชีพเพื่อแก้ไขปัญหาที่ดินทำกินของเกษตรกร (กรมประมง) 3) โครงการส่งเสริมการเลี้ยงสัตว์แบบแปลงใหญ่ (สนง.ปศุสัตว์จังหวัด) 4) โครงการส่งเสริมการใช้เครื่องจักรกลการเกษตรทดแทนแรงงานเกษตรกร (สนง.ปศุสัตว์จังหวัด) 5) โครงการขุดเจาะบ่อน้ำบาดาลเพื่อการเกษตร (กรมทรัพยากรน้ำบาดาล)
2. เขตแหล่งน้ำ เนื้อที่ 1,372 ไร่	1) โครงการศึกษาความเป็นไปได้ในการพัฒนาแหล่งน้ำชลประทาน (กรมชลประทาน) 2) โครงการพัฒนาระบบชลประทานด้วยนวัตกรรม (กรมชลประทาน) 3) โครงการเพิ่มประสิทธิภาพการกักเก็บน้ำ (กรมชลประทาน)

แผนการใช้ที่ดินตำบลภูเหล็ก อำเภอบ้านไผ่ จังหวัดขอนแก่น

ตาราง 7-3 เป้าหมายการดำเนินงานและงบประมาณ ตำบลภูเหล็ก อำเภอบ้านไผ่ จังหวัดขอนแก่น แผน 5 ปี (พ.ศ. 2568-2572)

เขตการใช้ที่ดิน	งาน/โครงการ/กิจกรรม	หน่วย นับ	เป้าหมาย					รวม	งบประมาณ					รวม	หน่วยงาน รับผิดชอบ
			2568	2569	2570	2571	2572		2568	2569	2570	2571	2572		
	1. การปรับปรุงบำรุงดิน														
เขตเกษตรกรรม	1.1 โครงการส่งเสริมการผลิตและการใช้สารอินทรีย์	ราย	500	500	500	500	500	2,500	2,500	2,500	2,500	2,500	2,500	12,500	พด.
เขตทำนา/พืชไร่/ไม้ยืนต้น/ไม้ผล	1.2 ผลิตน้ำหมักชีวภาพ พด.2	ลิตร	400	400	400	400	400	2,000	6,000	6,000	6,000	6,000	6,000	30,000	พด.
เขตนาข้าว/พืชไร่/ไม้ผล/ไม้ยืนต้น	1.3 ผลิตและจัดหาเมล็ดพันธุ์พืชปุ๋ยสด	ตัน	2	2	2	2	2	10	59,500	59,500	59,500	59,500	59,500	297,500	พด.
เขตเกษตรกรรม	1.4 ส่งเสริมการปรับปรุงบำรุงดินด้วยปุ๋ยพืชสด	ไร่	0	0	0	1	0	1	0	0	0	50,000	0	50,000	พด.
เขตทำนา	1.5 โครงการไถกลบตอซังเพื่อเพิ่มอินทรีย์วัตถุและแร่ธาตุในดิน	ไร่	2	2	2	2	2	10	7,000	7,000	7,000	7,000	7,000	35,000	พด.
เขตทำนา/เขตปลูกพืชไร่/ไม้ผล/ไม้ยืนต้น/ปศุสัตว์	1.6 สนับสนุนปัจจัยการผลิตปุ๋ยหมัก พด.1	ตัน	100	100	100	100	100	500	1,500	1,500	1,500	1,500	1,500	7,500	พด.
เขตทำนา/เขตปลูกพืชไร่/ไม้ผล/ไม้ยืนต้น	1.7 ส่งเสริมการผลิตปุ๋ยหมัก	ไร่	80	50	50	50	50	280	136,000	85,000	85,000	85,000	85,000	476,000	พด.
เขตทำนา/เขตปลูกพืชไร่/ไม้ผล/ไม้ยืนต้น	1.8 พัฒนากลุ่มเกษตรกรใช้สารอินทรีย์ทดแทนสารเคมีทางการเกษตร	กลุ่ม	200	200	200	200	200	1000	3,000	3,000	3,000	3,000	3,000	15,000	พด.
เขตเกษตรกรรม	1.9 การจัดหาปุ๋ยโดโลไมต์	ตัน	1.8	1	1	1	1	5.8	29,750	29,750	29,750	29,750	29,750	148,750	พด.
เขตเกษตรกรรม	1.10 การส่งเสริมการปรับปรุงบำรุงดินพื้นที่ดินกรด	ไร่	50	50	50	50	50	250	7,500	7,500	7,500	7,500	7,500	37,500	พด.

แผนการใช้ที่ดินตำบลภูเหล็ก อำเภอบ้านไผ่ จังหวัดขอนแก่น

ตาราง 7-3 (ต่อ)

เขตการใช้ที่ดิน	งาน/โครงการ/กิจกรรม	หน่วย นับ	เป้าหมาย					รวม	งบประมาณ					รวม	หน่วยงาน รับผิดชอบ
			2568	2569	2570	2571	2572		2568	2569	2570	2571	2572		
เขตประมง	1.11 ผลิตน้ำหมักชีวภาพ พด.6 จุลินทรีย์ผลิตสาร บำบัดน้ำเสีย	ลิตร	1,000	1,000	1,000	1,000	1,000	5,000	13,000	13,000	13,000	13,000	13,000	65,000	พด.
	2. การบริหารจัดการน้ำ														
เขตเกษตรกรรม	2.1 โครงการแหล่งน้ำในไร่นานอกเขตชลประทาน	บ่อ	19	15	15	15	15	79	355,300	277,500	277,500	277,500	277,500	1,465,300	พด.
เขตเกษตรกรรม	2.2 โครงการจัดระบบอนุรักษ์ดินและน้ำบนพื้นที่ที่ไม่เหมาะสมทางการเกษตรตาม Agri-map	ไร่	170	150	0	0	0	320	340,000	300,000	0	0	0	640,000	พด.
	3. การฟื้นฟูและป้องกัน การชะล้างพังทลายของดิน														
เขตเกษตรกรรม, เขตแหล่งน้ำ	3.1 โครงการผลิตหญ้าแฝกเพื่อปลูก	กล้า	100,000	-	-	100,000	-	200,000	120,000	-	-	120,000	-	100,000	พด.

หมายเหตุ: งบประมาณที่กำหนดไว้นี้เป็นการประมาณเบื้องต้น อาจมีการเปลี่ยนแปลงตามที่ได้รับการจัดสรรให้ดำเนินการ

เอกสารอ้างอิง

- กรมการพัฒนาชุมชน. 2567. ข้อมูลความจำเป็นพื้นฐาน (จปฐ.)รายจังหวัด รายอำเภอ และรายตำบล ปี 2565. แหล่งที่มา :<https://ebmn.cdd.go.th/>. 25 กุมภาพันธ์ 2567.
- กรมทรัพยากรน้ำบาดาล. 2567. ปริมาณน้ำและจำนวนบ่อบาดาล ปี 2565. แหล่งที่มา : <http://app.dgr.go.th/newpasutara/xml/search.php>, 26 พฤษภาคม 2567.
- กรมส่งเสริมการเกษตร. 2566. จำนวนครัวเรือนเกษตรกรที่ขึ้นทะเบียนเกษตรกร จำแนกรายจังหวัด รายอำเภอ และรายตำบล (ณ เดือนกุมภาพันธ์ พ.ศ. 2567). แหล่งที่มา : <http://mvos2.gistda.or.th/>. 1 มีนาคม 2567
- กรมอุตุนิยมวิทยา. 2567. สถิติภูมิอากาศคาบ 30 ปี (พ.ศ. 2537-2566). กรมอุตุนิยมวิทยา กระทรวงดิจิทัลเพื่อเศรษฐกิจและสังคม, กรุงเทพฯ.
- กองนโยบายและแผนการใช้ที่ดิน. 2567. แผนที่สภาพการใช้ที่ดิน ปี 2566 (ไฟล์ข้อมูล). กรมพัฒนาที่ดิน กระทรวงเกษตรและสหกรณ์, กรุงเทพฯ.
- กองสำรวจดินและวิจัยทรัพยากรดิน. 2567. แผนที่ทรัพยากรดิน (ไฟล์ข้อมูล). กรมพัฒนาที่ดิน กระทรวงเกษตรและสหกรณ์, กรุงเทพฯ.
- บัณฑิต ต้นศิริ และ คำรณ ไทรพัก. 2542. คู่มือการประเมินคุณภาพที่ดิน (Qualitative Land Evaluations) สำหรับพืชเศรษฐกิจ. กองวางแผนการใช้ที่ดิน กรมพัฒนาที่ดิน กระทรวงเกษตรและสหกรณ์, กรุงเทพฯ.
- สำนักเทคโนโลยีการสำรวจและทำแผนที่. 2567. แผนที่ขอบเขตตำบล ปี 2564 (ไฟล์ข้อมูล). กรมพัฒนาที่ดิน กระทรวงเกษตรและสหกรณ์, กรุงเทพฯ.
- สำนักบริหารการทะเบียน กรมการปกครอง. 2567. รายงานสถิติจำนวนประชากรและบ้าน รายจังหวัด รายอำเภอ และรายตำบล (ณ เดือนธันวาคม พ.ศ. 2566). แหล่งที่มา : <https://stat.bora.dopa.go.th/stat/statnew/statyear/#/TableTemplate/Area/statpop>. 1 มีนาคม 2567.
- องค์การบริหารส่วนตำบลภูเหล็ก 2567. วิสัยทัศน์/พันธกิจ. แหล่งที่มา : <https://www.phulek.go.th/index/?page=article7642>. 16 สิงหาคม 2567

คณะผู้จัดทำ

ที่ปรึกษา

นายบุญช่วย ช่วยระดม

นางปราณี สีหพันธ์

ผู้อำนวยการสำนักงานพัฒนาที่ดินเขต 5

ผู้เชี่ยวชาญด้านวางระบบการพัฒนาที่ดิน

ผู้ดำเนินการ

นางสุกัญญา ทวีกิจ

นางนิรชา แจกชื่น

นายอุดม อนุสัย

นางสาวสุรวดี เทศารินทร์

ผู้อำนวยการสถานีพัฒนาที่ดินขอนแก่น

นักวิชาการเกษตรชำนาญการพิเศษ

นักวิชาการเกษตร

นักวิชาการเกษตร

ภาคผนวก

ภาพกิจกรรมกระบวนการมีส่วนร่วมของชุมชน (Participatory Rural Appraisal: PRA)

ตำบลภูเหล็ก อำเภอบ้านไผ่ จังหวัดขอนแก่น

สถานีพัฒนาที่ดินขอนแก่น
สำนักงานพัฒนาที่ดินเขต 5
กรมพัฒนาที่ดิน กระทรวงเกษตรและสหกรณ์